

ПРИМЉЕНО:	04 MAR 2026
02	181/6

**ИЗБОРНОМ ВЕЋУ ПРАВНОГ ФАКУЛТЕТА
УНИВЕРЗИТЕТА У БЕОГРАДУ**

На предлог Изборног већа од 26.01.2026. године, Декан Правног факултета Универзитета у Београду је донео одлуку о расписивању конкурса за избор у звање и заснивање радног односа једног редовног професора за ужу научну област Теорија права и државе – предмети Увод у право и Увод у филозофију права на Правном факултету Универзитета у Београду.

Конкурс је објављен у „Службеном гласнику РС” од 30.01.2026. године и у публикацији Националне службе за запошљавање „Послови“ од 04.02.2026. године, као и на интернет страници Правног факултета Универзитета у Београду. На конкурс се као једини кандидат у року пријавио др Бојан Спаић, ванредни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Изборно веће Правног факултета Универзитета у Београду, на седници одржаној 26. јануара, 2026. године образовало је Комисију за писање реферата у саставу: др Миодраг Јовановић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду (председник комисије), др Душка Франета, редовна професорка Факултета за правне и пословне студије др Лазар Вркатић Универзитета Унион у Новом Саду и др Горан Дајовић, редовни професор Правног факултета Универзитета у Београду.

Пошто је проучила пријаву на конкурс и приложену документацију уз пријаву, Комисија има част и задовољство да Изборном већу Правног факултета Универзитета у Београду поднесе следећи.

ИЗВЕШТАЈ

I БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Кандидат др Бојан Спаић рођен је 30. марта 1983. године у Никшићу (Црна Гора). Основну школу „Олга Головић“ и гимназију ”Стојан Церовић”, је завршио с највишим успехом, као носилац диплома „Луча“ (које су еквивалент српским „Вуковим“ дипломама). На Правни факултет у Подгорици уписао се 2001. и дипломирао 2005. с просечном оценом 9,67. Све време током правних студија награђиван је за успех: за академске године 2001/2, 2002/3. и 2003/4. студентским наградама Правног факултета у Подгорици, а за академску 2004/5. стипендијом коју најбољим студентима Правног и Економског факултета у Подгорици додељује Атласмонт банка на курсу „10 за 10“. Правни факултет је завршио с највећом просечном оценом у својој генерацији. На Филозофски факултет у Никшићу уписао се 2003. и дипломирао, одбранивши дипломски рад на тему „Дјуијева синтеза антиесенцијализма класичног прагматизма“ 2009. године. Филозофски факултет је такође завршио с највећом просечном оценом у својој генерацији (9,6) и стекао звање дипломирани професор филозофије.

Последипломске магистарске студије уписао је на Правном факултету Универзитета у Београду 2006. и магистрирао маја 2009. У оквиру тих студија положио је

Методологију правних и друштвених наука с оценом 10, с одликом одбранио семинарски рад „Концепција примјене права Џона Дјуија у свом филозофском и социјалном контексту“, накнадно објављен у часопису *Филозофија и друштво* бр. 2/2008. Положио је усмени магистарски испит на теоријскоправном смеру и такође с одликом одбранио магистарски рад „Интерпретација и критика основних поставки правне и политичке филозофије Џона Дјуија“, који је по мишљењу чланова Комисије за оцену и одбрану имао одлике докторске дисертације истакнутих квалитета. Током магистарских студија, 2008. године, награђен је истраживачком стипендијом Универзитета у Цириху у трајању од шест месеци у оквиру које се усавршавао у Швајцарској под менторством проф. др Жозет Бер (Josette Baer).

Тему докторске дисертације пријавио је у новембру 2011. Докторирао је с одликом у фебруару 2014. одбравивши тезу под насловом *Тумачење права у оквиру Бетијеве херменеутике као универзалне методе духовних наука*. Докторска теза кандидата награђена је 2015. године наградом фондације „Миодраг Јовичић“ као једна од три истакнуте тезе из области теорије и филозофије права. У току докторских студија, 2012. године у трајању од шест месеци као стипендиста Владе Италије усавршавао се на Универзитету у Риму (Sapienza) под менторством проф. др Франка Модуња (Franco Modugno).

По окончању докторских студија, у оквиру програма Erasmus+ усавршавао се на Универзитету у Болоњи (супревизори: Карла Фарали, Корато Роверси). У 2017/18 години усавршавао се на Универзитету у Хајделбергу у оквиру престижне постдокторске стипендије Александар фон Хумболт фондације. Супервизор му је у току трајања Александар фон Хумболт стипендије био проф. др Мартин Боровски. У оквиру постдокторског усавршавања Спаић се бави природом правног тумачења и објављује монографију *Природа и детерминанте судског тумачења права* и низ чланака на тему теорије правног тумачења.

Бојан Спаић је од 2022. до 2025. координирао финансијски највреднијим Хорајзон пројектом у области друштвених наука у Србији под насловом „Унапређење сарадње у области темељних правних знања“, а од скоро руководи и пројектом заједничког европског мастера „Право, род, интесекционалност и различитост“. Укупна вредност ових пројеката је 5 милиона евра. Коначно, као резултат рада у области правног доказивања, почетком 2026. године објављује монографију „Филозофија правног доказивања“ која представља прву студију на нашем језику у овој области филозофије права.

Спаић је гостујући предавач на Универзитету Бокони у Милану, Универзитету Гете у Хајделбергу, Универзитету у Лисабону, Универзитету у Варшави у оквиру наставе на основним студијама, мастер студијама и редовних летњих школа из области филозофије права, правног расуђивања и вештачке интелигенције. Др Бојан Спаић влада италијанским и енглеским, а говори и у раду користи немачки језик.

II НАСТАВНИ РАД

Стицање радног искуства Бојан Спаић је започео 2006. као приправник у Уставном суду Црне Горе. Током 2007-08. био је правни саветник црногорске канцеларије ОЕБС-а за владавину права у области људских права. Од 2006. до 2010. године др Бојан Спаић

ради као сарадник у настави на Факултету политичких наука у Подгорици и руководи вежбама на предметима *Етика* и *Политичке теорије*.

Од маја 2010. године запослен је на Правном факултету Универзитета у Београду у звању асистента на предметима *Увод у право* и *Филозофија права*. Од академске 2010/11. године руководи вежбама из предмета *Увод у право* и учествује у раду семинарске групе из предмета *Увод у право*. Приликом вредновања педагошког рада руководиоца вежби, Спаићево руковођење вежбама студенти су у школској 2010/11. студенти (256 студента) укупном просечном оценом 4,61, док је укупна просечна оцена према евалуацији спроведеној академске 2011/12 (334 студента) износила такође 4,61. Укупна просечна оцена у евалуацији 2013/14 године износила је 4.71 (120 студената).

Након избора у звање доцента учествује у извођењу наставе на предметима *Увод у право*, *Филозофија права* и *Право и правда* и *Технике тумачења права* (вештина) на основним студијама. На последипломским студијама учествује у извођењу наставе на предметима *Теорија државе и права*, *Филозофија права*, *Правно расуђивање*, *Правна херменеутика*. Резултати студентских евалуација др Бојана Спаића након избора у звање доцента су следећи: Увод у право вежбе 2014/15 – оцена 4.72 (152 студента), Увод у право предавања 2015/16 – оцена 4.77 (18 студената), Увод у право вежбе 2014/15 – оцена 4.72 (152 студента), Увод у право предавања 2014/15 – оцена 4.69 (34 студента), Увод у право вежбе 2015/16 – оцена 4.81 (134 студента), Право и правда предавања 2015/16 – оцена 4.82 (30 студената) Увод у филозофију права предавања 2015/2016 – оцена 4.8 (29 студената), Увод у право вежбе 2016/17 – оцена 4,74 (253 студента), Увод у право вежбе 2018/19 – оцена 4.57 (130 студената), Увод у филозофију права 2018/19 – оцена 4.78 (9 студената).

Након избора у звање ванредног професора Спаић учествује у извођењу наставе на предметима *Увод у право*, *Увод у филозофију права*, *Право и правда*, *Технике тумачења права*, уз предмете на мастер и докторским студијама. Резултати студентских евалуација након избора у звање доцента су изложени у одговарајућем одељку "Искуство у педагошком раду са студентима" у оквиру овог извештаја.

Спаић одржава гостујућа предавања на Универзитету Бокони у Милану у оквиру редовне наставе на основним студијама, као и редовна гостујућа предавања у оквиру летње школе *Правног расуђивања и вештачке интелигенције* на Универзитету у Лисабону. У претходном изборном периоду одржао је гостујућа предавања и на Универзитету Рим три, Универзитету Гете у Франкфурту, Универзитету у Варшави.

III ИЗАБРАНИ СЕМИНАРИ И КОНФЕРЕНЦИЈЕ

Winter School: AI in Higher Education and Research: Challenges for Legal Science | 05/02/2026 - 15/02/2026 | Warsaw (Poland)

Предавања: *Natural and Artificial Legal Reasoning, Natural and Artificial Legal Interpretation, Natural and Artificial Legal Factfinding*

ALF Belgrade Philosophy of Law Week 2025 | 27/11/2025 | University of Belgrade Faculty of Law

Презентација: *Legal Reasoning Between Meaning and Fact: The Tension Between Two Epistemologies in Judicial Reasoning*

IVRSerbia Work in Progress 2025 | 25/11/2025 | Faculty of Law University of Belgrade

Чланак: *Non-human Animal Ethics: Outlining a Duty of Care for Dependants*

Smart Legal System in the Era of AI: from Theory to Application | 05/11/2025 | University of Bologna

Чланак: *The Death of the Legal Author?*

John Searle: In Memoriam | 07/10/2025 | Bocconi University, Milano

Презентација: *The Making of Legal Reality: What does Philosophy of Law owe to Searle*

The Seminar on Legal Reasoning and Artificial Intelligence | 11/2024 | Roma, University Roma Tre

Семинар: *The concept of a legal system*

XXX World Congress IVR, International Association for the Philosophy of Law and Social Philosophy | 07/07/2024 - 12/07/2024 | Seoul, Korea

Семинар: Legal Philosophy and Legal Practice

Dimensions of Intentionality in the Law | 2024 | Milano, Bocconi University

Семинар: The Death of the Legal Author: What Can Artificial Minds Teach Us About Intention in Law

JURIX Conference | 18/12/2023 | University of Maastricht

Чланак: Artificial Reason and Artificial Intelligence

Belgrade Legal Philosophy Week 2023 | 13/11/2023 - 18/11/2023 | Belgrade

Чланак: Artificial Reason and Artificial Intelligence

“Rationality in Law” | 26/10/2023 | Lisbon

Презентација: Predictable and Unpredictable Irrationality in Law

Bernard Williams: From Responsibility to Law and Jurisprudence | 18/04/2023 | University of Surrey

Чланак: *A Nonlinguistic Account of Legal Indeterminacy*

Social Justice in Post-communist Regimes | 23/12/2022 - 24/12/2022 | University of Belgrade Faculty of Political Science

Чланак: *Parallel Normative and Institutional Order: New Basis for Structural Inequalities*

Political Representation and Constitutional Review | 25/11/2022 | University of Lisbon Institute for Legal and Political Sciences, Center for Public Law

Чланак: *Can political representation legitimately determine constitutional adjudication?*

Conference of the Institute Giovanni Tarello of the University of Genova „Assaggi e Griglie. Discutendo con Paolo Comanducci” | 27/10/2022 - 29/10/2022 | Genova

Чланак (with Roberto Isibor): *L'interpretazione giuridica non è una questione di linguaggio*

Corruption and Clientelism: Exploring Recent Developments | 19/08/2022 | Babes-Bolyai University Cluj, Romania

Чланак: *Parallel Normative Reality: The Informal Order of Corruption and Clientelism in Serbia*

Law and Society Association Annual Meeting on „Legal Pluralism in Theory and Practice: Customary, State and International Law“ | 13/07/2022 - 16/07/2022 | Lisbon

Чланак: *Dual state or normative pluralism? Explaining elite's impunity in present-day Serbia*

XXX World Congress, International Association for the Philosophy of Law and Social Philosophy | 04/07/2022 - 08/07/2022 | Bucharest, Romania

Презентација у оквиру SW27 Identification Of Normative Systems: *Philosophical implications of normative pluralism*

Презентација у оквиру SW42 Biases In Legal Argumentation and Judicial Decision Making: *Productive prejudices and unproductive biases: Gadamer's hermeneutics and cognitive bias theory*

III NAUČNI RADOVI

Радови објављени након избора у звање ванредног професора

Монографије и публикације монографског карактера

Филозофија правног доказивања, Правни факултет Универзитета у Београду, 2026 (ISBN: 978-86-6132-214-3; M42).

Књига Бојана Спаића *Филозофија правног доказивања* (Београд, 2026) представља амбициозан и методолошки промишљен покушај да се у домаћој теорији права по први пут систематски утемељи филозофија доказивања као засебна дисциплина, упоредива по интелектуалној тежини са већ развијеним истраживањима правног тумачења. Аутор полази од дијагнозе да је у нашој правнотеоријској литератури правно расуђивање дуго било практично поистовећено са интерпретативним расуђивањем, па се пажња усмеравала на значења правних текстова, аргументацију о нормама и методологију тумачења, док су докази, чињенице и логика утврђивања чињеничног стања остајали маргинални. Насупрот томе, књига инсистира на тези да је свака озбиљна слика правног расуђивања нужно двострука: она мора обухватити и нормативни (интерпретативни) и чињенични (доказни) сегмент, јер се примена права не исцрпљује у откривању значења норме, него се завршава тек онда када се утврди да ли су остварене чињеничне околности које представљају услове за њену примену. Доказно расуђивање се не третира као техничка процесна вештина, већ као кључна компонента правне рационалности, без које ни интерпретативни проблеми често не могу бити правилно постављени, а камоли решени.

На тој основи аутор најпре раздваја три нивоа бављења доказивањем: доктринарни (емпиријски) ниво тумачења и систематизације позитивног доказног права, теоријски ниво изградње општих појмова који превазилазе границе

појединих процесних дисциплина, и филозофски ниво критичког пропитивања самих претпоставки правног знања, истине и оправдања. У том оквиру даје преглед историјског развоја науке о доказивању у англоамеричкој традицији, ослањајући се на линију Бентам–Вигмор–Твајнинг, и показује како се „рационалистичка традиција” доказног права формира око идеала истине, разума и правичности, али и како се у тој традицији често потцењују когнитивна и институционална ограничења стварних доносилаца одлука. Упоредо, аутор мапира домаћи контекст: истиче фрагментарност и дисциплинарну затвореност наших расправа о доказима, чињеницама и истини, које су се углавном појављивале у оквиру кривичног или парничног процесног права, без покушаја да се од тих увида изгради јединствена теоријска слика доказног расуђивања у праву уопште.

Након постављања проблема, аутор улази у слојевиту анализу доказног права: обрађује основне институте доказивања у кривичном и парничном поступку, разматра предмет доказивања, терет доказивања, стандарде доказивања и врсте доказних радњи, као и институционалне разлике између адверзаријалног и инквизиторног модела поступка. Овај део књиге показује да су правила доказног права нормативни алати који структурирају однос између трагања за истином и других вредности (правичности поступка, заштите процесних права, економичности, легитимности одлуке). Посебна вредност књиге је у томе што догматику не оставља изоловану, већ је стално укршта са филозофским питањима: на који начин „чињенице” улазе у правни свет, шта значи да су оне „утврђене”, како правила о доказима заправо уређују ризик грешке и расподелу тог ризика између странака, и у којој мери судска одлука о чињеницама претендује на истину, а у којој мери је институционални производ процедуре.

Филозофско полазиште књиге чини расправа о метапојмовима доказног права, пре свега о чињеницама и истини. Аутор систематски пролази кроз реалистичка и антиреалистичка схватања чињеница и предлаже разубуђену типологију различитих врста чињеница релевантних за право, чиме показује да „чињеница” у правном контексту није јединствена категорија, већ скуп онтолошки и епистемолошки разнородних ентитета, од емпиријских и научних, преко инференцијалних, до институционалних, конструисаних и моралних. На тој подлози разматра теорије истине (кореспонденцијску, кохерентистичку, прагматичку и друге) и пребацује тежиште на питање „правне истине”: да ли је она исто што и истина у општем смислу, или је реч о нечему специфичном за право. Уместо да се задовољи супротностима између „епистемичких” и „легалистичких” приступа, аутор формулише нијансираније становиште према којем је правна истина епистемичко-правна конструкција у оквиру које се задржава истина као регулативни идеал, али признаје да је у праву до ње увек могуће доћи само кроз нормативно структуриран поступак, у којем правила о доказима и процесним гаранцијама обликују шта ће се сматрати довољно оправданим закључком о чињеницама.

Надаље, аутор прецизира основне појмове доказног права и разграничава филозофски појам доказа од правног појма доказа, затим детаљно објашњава разлику између извора доказа, доказних средстава, доказних радњи и доказа у ужем смислу, што је нарочито важно за текуће домаће расправе које те нивое каткада

„мешају“. У средишту су и анализе сведочења и вештачења, третираних као процесних института и као епистемолошких феномена: шта значи ослонити се на сведочење, како функционише поузданост, какву улогу има експертиза, где се налазе границе стручног знања у судници. Терет доказивања се разлаже на више аспеката (од покретања поступка, преко прибављања доказа, до терета уверавања и тактичког терета), а стандарди доказивања се приказују кроз напетост између квантитативних (вероватносних) и квалитативних (описних) формулација, уз компаративни осврт на англосаксонско, европскоконтинентално и српско право. Коначно, у делу о оцени доказа аутор уводи кључне критеријуме квалитета доказа (релевантност, материјалност, прихватљивост и друге), расправља спор атомизма и холизма, и избегава идеализације. Спаић показује да стварност судског расуђивања стоји „између крајности“ формалних и потпуно слободних модела оцене, у простору у којем судска рационалност не може бити ни чиста математика ни пука интуиција.

Након тога, аутор у књизи прелази на саму логику доказног расуђивања и даје мапу конкурентских модела: интуиционистичког, пробабилистичког, дијалектичког и абдуктивистичког, уз критичко преиспитивање њихових домета. Овај део је посебно вредан јер показује да је „доказно расуђивање“ плурално поље у којем се судска уверљивост може градити и кроз вероватноће, и кроз аргументацију, и кроз наративе, и кроз објашњења „најбоље хипотезе“, али и да сваки од тих оквира има и своје слабости.

У завршним разматрањима аутор се фокусира на проблеме доказног расуђивања: од неоснованих осуда и логичких грешака, до психолошких пристрасности, мотивисаног расуђивања, улоге емоција и изазова групног одлучивања. Ваља истаћи да се његова анализа не завршава на критици, већ се нуде смернице како грешке умањити и како институционално и методолошки побољшати квалитет одлучивања о чињеницама. Завршни синтетички део потом повезује све нити књиге и предлаже основне елементе модела доказног расуђивања који истовремено укључује модел истине и чињеница, модел доказног права и модел самог расуђивања, чиме се претходна расправа закључује као интегрисана теоријска понуда, а не само као пуки збир слабо повезаних поглавља.

Полазећи од садржаја и домета ове монографије, Комисија оцењује да је реч о значајном делу које попуњава дуготрајну празнину у домаћој теорији и филозофији права. У академској средини у којој су истраживања правног тумачења достигла висок степен развијености, кандидат је препознао да други стуб правног расуђивања – утврђивање чињеница и оцена доказа – није добио ни приближно одговарајућу теоријску пажњу. Комисија посебно истиче оригиналност и теоријску зрелост централне тезе о нужности филозофије правног доказивања, као и методолошку доследност којом аутор разликује нивое анализе, раздваја метапојмове од оперативних института, и повезује епистемологију са процесним правом без банализације и поједностављивања. У том смислу, монографија показује и способност синтезе и способност прецизне анализе. И управо такав приступ заслужује посебне похвале – питања су отворана и разматрана темељно, рекло би се, на узоран филозофски начин. А то значи систематично, и без заобилажења и оних најтежих, основних питања, која се морају поставити и

посложити, како би се разумео проблем којим се аутор у датом моменту бави. А као коначан, драгоцен резултат, Спаић нуди сопствени интегративни модел доказног расуђивања који је довољно јасан да буде употребљив и у теоријским расправама и у настави, али довољно софистициран да отвори простор за даља истраживања.

Комисија закључује да значај књиге превазилази уско поље доказног права, интегришући га у шири домен правне рационалности, легитимности пресуђивања и односа права и истине. Посебно је важно што аутор у разматрању „правне истине” избегава и догматско инсистирање на „материјалној истини” као простој кореспонденцији са стварношћу и цинично свођење истине на пуку процедуралну етикету. Уместо тога, нуди уравнотежено становиште које истину задржава као идеал, али прецизно објашњава како правни поредак тај идеал институционално обликује кроз стандарде, терете и правила поступка. Имајући у виду обим, оригиналност, интердисциплинарни заснованост и систематичност излагања, комисија оцењује да монографија *Филозофија правног доказивања* представља снажан доказ научне и теоријске зрелости кандидата и да, као таква, у релевантном делу испуњава највише критеријуме који се очекују од кандидата који је у поступку избора у звање редовног професора.

Компаративна анализа уређења судова, Центар за правосудна истраживања, 2022 (ISBN: 978-86-82332-01-5; М43).

Студија представља промишљен и емпиријски поткрепљен покушај да се питање уређења судова у Србији измести из уобичајеног „унутрашњег“ правосудног разговора и постави у јасан компаративни и институционални оквир. Полазиште је конкретно и временски одређено: након уставних промена у области правосуђа и отварања процеса усаглашавања правосудних закона, аутор показује да је нормативно и организационо уређење судске мреже и надлежности место на коме се могу очекивати стварни ефекти у погледу ефикасности, доступности и уједначености праксе, али да је тај простор у реалности често унапред сужен политичко-административним ограничењима рада радних група и домета најављених измена. Аутор зато уводно разјашњава зашто је „добра организација судова“ инструментална вредност другог реда: она посредује између уставног (и конвенцијског) права на правично суђење и његове реалне остваривости, укључујући приступ правди, разумни рок и географску доступност судова, која сама по себи може постати препрека праву на правично суђење. На тој основи студија се креће од података о српском судству, преко систематског описа постојеће судске организације, ка упоредној анализи више европских система, како би се на крају извеле препоруке за рационалну реформу.

Посебна вредност рада је у томе што аутор идентификује „структурне генераторе“ неефикасности који се често превиђају када се расправа сведе само на број судија или број судова. У том контексту, издваја се анализа спорова мале вредности, „багателних“ спорова и масовних предмета („масовки“) као реалног оптерећења првостепених судова. Аутор показује да у значајном делу таквих предмета трошкови поступка могу диспропорционално превазићи вредност спора и да су у пракси ови предмети често масовни и именовани према типичном предмету спора (нпр. „банкарке“, „вртићи“, „полјопривредне пензије“), што је индикатор

системског, а не инцидентног проблема. Уместо да се на то реагује ad hoc мерама, студија ову појаву везује за потребу јачих алтернативних механизма и процесних правила за репетитивне предмете.

Закључни део студије је нормативно умерен. Уместо максималистичких захтева за „коренитим“ резovima, аутор формулише условне, редоследом повезане препоруке. Прво, реформе које се тичу уређења судова морају бити засноване на темељним компаративним подацима и морају обухватити судску мрежу и надлежности, а не само унутрашњу организацију. Друго, рационализација судске мреже има смисла само ако је критеријум повећање ефикасности, али је она у пракси условљена претходним смањењем прилива првостепених предмета; у супротном, „сечење“ броја судова и судија би погоршало ефикасност. Треће, кључне полуге за смањење прилива нису у мрежи самих судова, већ у снази АДР механизма и у процесним решењима за масовне/репетитивне предмете, па се као конкретан предлог јавља увођење обавезне медијације за одређене медијабилне категорије и нормативно уређивање поступања у масовним предметима. Коначно, када би ти услови били испуњени, рационализација би била оправдана и због релативно високог броја судија и судова по становнику, а институционална новина која би осигурала континуитет праћења јесте надлежност Високог савета судства да прати резултате мреже судова на основу извештаја ВКС и релевантних упутстава европских тела за ефикасност правде.

Комисија оцењује да овај рад показује јасну способност кандидата да уђе у област у којој правна наука код нас традиционално има мање развијене методолошке ресурсе, а да при том задржи карактеристичну правничку прецизност и осетљивост за нормативне импликације. Аутор не посматра организацију судова као техничко питање управљања, већ је систематски повезује са основним уставним и конвенцијским захтевима права на правично суђење, приступа правди и разумног рока, те тиме показује зрелост у разумевању односа између институционалног дизајна и заштите права. Истовремено, студија има јасан јавнополитички и реформски значај. Временски је и садржински везана за процес измена правосудних закона након уставних промена, али без дневнополитичке реторике; аргументи аутора се ослањају на емпиријске податке, на упоредивост и на проверљиве институционалне механизме.

Комисија посебно истиче то што аутор препознаје „масовне“ и „багателне“ предмете као чвориште ефикасности и правичности, и што показује да се проблем не решава простим повећањем капацитета, већ преусмеравањем токова предмета, јачањем алтернативних механизма и променом процесних правила за репетитивне спорове. Навођење конкретног индикатора слабости медијације у Србији (симболично ниско учешће у укупном приливу) није пука статистичка напомена, већ служи као основ за аргумент да се политика „препука и подстицаја“ мора заменити институционално јачим решењима, укључујући и могућност обавезне медијације тамо где је то оправдано. У стилу зрелог академског писања, аутор нуди условне препоруке и реалистично означава предуслове под којима би рационализација судске мреже била оправдана, чиме показује способност да разликује пожељно од остваривог и да нормативну амбицију укрсти са институционалном изводљивошћу.

Укупно узев, иако кратка по обиму, студија је богата по аргументативној структури: она демонстрира самосталност у избору проблема, способност синтезе података и компаративних увида и способност да се из анализе изведу јасне, мерљиве и институционално адресиране препоруке.

Чланци и поглавља у зборницима и часописима

„The Ethics of Non-human Animals: An Outline of a Duty to Care”, *Annals of the Faculty of Law University of Belgrade* 4:2025 (with Sava Vojnović) (M23).

Аутори испитују етичке основе одговорности човечанства према нељудским животињама, наглашавајући интуицију да посебне дужности настају према бићима која нису у стању да заштите или обезбеде себе. Савремене варијанте традиционалних етичких теорија, попут утилитаризма и деонтологије, оствариле су запажен напредак у проширивању моралне бриге на животиње признајући њихову осетљивост, интересе и унутрашњу вредност. Аутори тврде да такве теорије и даље не успевају да у потпуности обухвате релационе и контекстуално осетљиве обавезе које људи осећају према рањивим бићима: утилитаризам своди моралне захтеве на агрегатне прорачуне који ризикују да оправдају експлоатацију, док деонтолошки, на правима засновани приступи често уоквирују дужности у апстрактним или хијерархијским терминима. Аутори сматрају да етика бриге пружа снажнију основу, јер у први план ставља зависност и емпатичку одговорност. Интегришући рационалну рефлексију са моралним емоцијама и имагинацијом, етика бриге боље је усклађена с моралним осећањима људи и нуди оквир старатељства који проширује дужности бриге и изван само непосредних односа.

Значај рада је двострук: теоријски, јер продубљује расправу о основама моралних дужности у етици животиња, и практично, јер нуди уверљиве критеријуме за артикулацију конкретних дужности бриге и заштите у јавним политикама и правним оквирима.

„Frederick Schauer on Free Speech: A Lifelong Inquiry“, *Rivista di filosofia del diritto* 2:2025 (with Julieta Rabanos; DOI: 10.4477/118972) (M22).

Чланак пружа систематичан и прегледан приказ једне од најзначајнијих савремених филозофских теорија слободе говора, са јасном реконструкцијом кључних појмова и аргумената Фредерика Шауера. Посебна вредност рада је у томе што проблем слободе говора не третира декларативно, већ кроз аналитичко разјашњење основних питања (појам „говора“, разлози његове посебности и нормативни статус принципа), као и кроз разграничење између апсолутизма и порицања принципа. Значај чланка огледа се у његовом доприносу теоријској артикулацији граница слободе говора и у томе што представља поуздану концептуалну основу за даља истраживања у уставноправној теорији, политичкој филозофији и филозофији права, нарочито у контексту савремених спорова о оправдању и ограничењима јавног изражавања.

”Инспиративна и техничка филозофија права: Адвокатско расуђивање и вештачка интелигенција,” *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 1:2025, стр. 112-131 (M51).

Bojan Spaić, “Inspirational and technical jurisprudence: Lawyer’s reasoning and Artificial intelligence,” *Гласник Адвокатске коморе Војводине*, 2025, pp 112-131.

У чланку се разматра однос између филозофије права и правне праксе. Полази се од тезе да је филозофија права мишљење о праву које може имати два основна облика: инспиративно мишљење и техничко мишљење. Оба облика могу комуницирати са правном праксом, али се тврди да је само техничка филозофија права у стању да одговори на конкретне правне проблеме, јер располаже појмовним и методолошким средствима погодним за анализу практичних спорова и професионалних правних задатака. Приступ техничке филозофије права у чланку се илуструје кроз разматрање адвокатског расуђивања и улоге вештачке интелигенције, при чему се показује на који начин филозофско-правна анализа може допринети јаснијем разумевању структуре аргументације, оправдања правних ставова и домета (и ограничења) технолошких алата у правној пракси.

Чланак прецизно разграничава два утицајна модуса филозофско-правног мишљења и показује како се филозофија права може продуктивно повезати са решавањем конкретних правних проблема. Посебна вредност рада је у развијању појма „техничке филозофије права“ као методолошког оквира који омогућава анализу правничког расуђивања у реалним професионалним контекстима, што је од непосредног значаја за разумевање правне аргументације и правне вештине. Додатни квалитет чланка је актуелизација теме кроз разматрање адвокатског расуђивања и вештачке интелигенције, чиме рад повезује класична теоријска питања са савременим изазовима дигитализације права.

“Can Political Representation Legitimately Determine Constitutional Adjudication? Judicialization, Politicization, and Judicial Candor” in: Luís Pereira Coutinho (ed.) *Political Representation and Constitutional Adjudication*, Springer, 2025, pp. 116–138. (M31/M13)

У савременим демократијама уставни судови одлучују о бројним политички спорним питањима. Том приликом они формулишу одређене концепције уставних појмова, које се у многим случајевима поклапају с концепцијама политичких представника. То може створити утисак да су уставни судови под утицајем политичких представа, као и привид нелегитимног утицаја политичке репрезентације на уставно судовање. Поглавље разматра политизацију уставног судства и јуридикацију политичких питања како би утврдило: (1) да ли политичка репрезентација одређује уставно одлучивање и (2) да ли постоје случајеви у којима је утицај политичке репрезентације на уставно судовање оправдан. Полазне анализе воде ауторе ка закључку да треба: (3) заступати поступан, случај-по-случај (парцијалан) приступ легитимности уставног судовања и (4) подржати стратегију дијалогизације која се ослања на врлину судијске искрености (candor) ради повећања вероватноће народне легитимности уставног одлучивања. Ово поглавље даје теоријски релевантан и методолошки прецизан допринос расправи о легитимности уставног судства у условима све израженије политизације уставне контроле и јуридикације политичких спорова.

Посебан значај рада је у томе што проблем утицаја политичке репрезентације на уставно судовање не третира као једноставну тезу о „политичком притиску“, већ га аналитички разлаже на питања детерминације и оправданости утицаја, чиме омогућава прецизнију процену легитимности појединачних одлука и пракси. Додатна вредност је у заступању парцијалног, „piecemeal“ приступа, који избегава генерализујуће осуде или апологије уставног

судства и нуди уравнотежен нормативни оквир. Коначно, предлог стратегије дијалогизације засноване на судијској искрености представља оригиналан и практично применљив допринос: он упућује на институционалне и комуникационе механизме којима се може повећати јавна прихватљивост и демократска оправданост уставног одлучивања.

”Хронологија истрајности: Токови студентског протеста 2024-2025”, у Бојан Спаић (ур.), *Протест је истит: Професорски записи о студентским протестима 2024/25*, Библиотека XX век, 2025, стр. 397-434 (M45).

У раду „Хроника истрајности: токови студентског протеста 2024/2025“ аутор даје аналитички преглед и хронологију студентског покрета који је започео након трагедије у Новом Саду у новембру 2024. и прерастао у један од најмасовнијих и најдуготрајнијих протеста у савременој Србији. Поред реконструкције кључних догађаја, рад издваја и концептуално разматра неколико „неуралгичних“ тема које су обликовале динамику покрета: унутрашњу организацију и плениумско одлучивање, структурално неповерење према политичким актерима и покушаје политичке артикулације захтева и стратегија. Теза је да су управо ове карактеристике истовремено повећале отпорност покрета на притиске власти, али и отежале брзе и јединствене одлуке, те условиле специфичан однос протеста према институцијама, јавности и медијском окружењу.

Значај рада је у томе што, уз прецизну хронологију, нуди концептуално утемељену анализу унутрашње логике савремене студентске мобилизације: како организација, неповерење и артикулација захтева делују као кључне променљиве отпора и трајања протеста. Посебна вредност рада је у спајању нормативне теме владавине права са емпиријским описом политичко-институционалног контекста, чиме се добија употребљив оквир за разумевање односа између грађанског отпора и (не)функционалности институција у савременој демократији.

“Jurisprudence as a Side-Quest? A Critical Appraisal of John Gardner’s Account of the Reasons to Study Jurisprudence.” *Analisi e diritto* 1:2024, pp. 103–125. (M24)

У кратком раду „Why Study Jurisprudence?“ Џон Гарднер тврди да филозофија права има скромну и опциону улогу у оквиру правних студија. Према њему, разлози за њено проучавање су пре свега у томе што правницима пружа шири поглед на право и развија извршност у аргументацији. Овај рад полемиче са таквим становиштем и показује да, при пажљивијој анализи, Гарднерово објашњење разлога за проучавање јуриспруденције остаје недовољно зато што почива на уском појму опште јуриспруденције који искључује бројне облике јуриспруденције и многа кључна јуриспруденцијална питања. Полазећи од разлике између две врсте знања које јуриспруденција може да пренесе, „знања шта“ (propositional knowledge) и „знања како“ (performative knowledge), рад анализира способност различитих врста јуриспруденције (опште / посебне / специјалне; аналитичке / херменеутичке; концептуалне / дескриптивне / нормативне / критичке; филозофске и правничке) да у студентима права развијају и пропозиционално и практично знање. Закључак је да јуриспруденцију не треба разумети као споредни задатак у правним студијама, већ као суштински важно, мада додатно,

„проширење“ студија права (DLC), које је у јединственој позицији да допринесе и академском проучавању права и правној пракси.

Посебан квалитет овог чланка је у томе што критички преиспитује утицајно минималистичко разумевање места јуриспруденције у правним студијама и показује да је такво разумевање засновано на сувише уском појму опште јуриспруденције. Вредност рада је у методолошки јасном разликовању „знања шта“ и „знања како“, као и у систематичној „мапи“ различитих типова јуриспруденције и њихових педагошких капацитета, што рад чини релевантним и за теорију и за наставну праксу. У чланку се нуди рационалан оквир за оправдање јуриспруденције као централног дела правничког образовања: не само као средства за општу културу и аргументацију, већ као дисциплине која обликује концептуалне алате, професионалне вештине и разумевање права које је непосредно применљиво у правној пракси.

“Судије, језик и тумачење права: одговор на критике” *Eudaimonia* 8 (2):2024, стр. 142–167. (M53)

У чланку се прецизира теорија правног тумачења изложена у монографији „Природа и детерминанте судијског тумачења права,“ поводом критика које су упутили Миодраг Јовановић, Горан Дајовић и Алеш Новак. Посебан акценат стављен је на три групе проблема: (1) однос између судијског, научног и лаичког тумачења права; (2) однос између природног језика, подразумеваног разумевања природног језика и правног језика; и (3) детерминанте које утичу на судијско тумачење права. Полазећи од тих питања, аутор брани и додатно разрађује неколико кључних тврдњи: (1) судијско тумачење се, за разлику од научног и лаичког, одвија у нормативној функцији, па судије правним текстовима приписују једно од могућих нормативних значења; (2) нормативна значења правних текстова нису унапред одређена њиховим „језичким садржајем“, јер су и сама такозвана језичка правила тумачења формулисана и контингентно прихваћена унутар правне струке; (3) легитимне и нелегитимне детерминанте судијског тумачења, у когнитивном и волитивном смислу, одређују и поље могућих нормативних значења и конкретну одлуку судије о значењу текста. Аргументација у чланку надовезује се на аргументе из монографије и додатно поткрепљује реалистичка (антиформалистичка) становишта у теорији правног тумачења.

Чланак представља методолошки прецизно и теоријски зрело разјашњење позиције аутора у расправи о судијском тумачењу права, непосредно реагујући на релевантне критике у стручној јавности. Посебна вредност рада је у јасном разликовању судијског, научног и лаичког тумачења, као и у анализи односа природног и правног језика, чиме се осветљава нормативна природа тумачења и институционални карактер „језичких правила“ у правној струци. Додатно, у раду се систематизују детерминанте тумачења (когнитивне и волитивне) и критички раздвајају легитимни и нелегитимни утицаји на судијску одлуку. Из тих разлога, рад, је у исто време и допуна поменуте монографије, али и самосталан прилог учвршћивању реалистичког (антиформалистичког) оквира у савременој теорији правног тумачења.

”The Death of the Legal Author: Authority, Intention, and Law-Creation in the Advent of GenAI”, *Law and Philosophy* 44:2025, pp. 383–424 (with Julieta Rabanos). (M22)

Генеративна вештачка интелигенција у облику четботова заснованих на великим језичким моделима (LLM) нагло је продрла у правни свет. Филозофија права настоји да сустигне теоријски значај тог технолошког развоја и начине на које он може изменити традиционална разумевања правних феномена, попут стварања права и ауторитета. У том контексту, расправе су се углавном усредсредиле на нормативно питање: „Да ли би ВИ требало да ствара и тумачи право?“. Много мање пажње посвећено је претходном, капацитетном питању: „Да ли ВИ може да ствара и тумачи право?“, односно да ли је ВИ способна да производи излазе који се могу сматрати „правом“ (бар правом какво познајемо) и да ли може бити „правни аутор“. Рад испитује ово запостављено питање и нуди провизорне одговоре. У првом делу дефинишу се правни ауторитет, правно ауторство и правно тумачење, уз тезу да се намера одређеног ауторитативног аутора често сматра условом могућности стварања и тумачења савремених правних текстова. У другом делу се показује да LLM ВИ, а нарочито ChatGPT, генерише правне текстове без икакве намере. У трећем делу разматрају се становишта аутора који умањују или елиминишу улогу намере у расправама о правном карактеру прескриптивних текстова. На крају, рад износи разлоге да се стане на страну овог другог приступа: чињеница да агенти без намере могу „стварати“ правне текстове представља аргумент у прилог тези да право може настати без намере која стоји иза стварања, као и да се неинтенционално створени текст може тумачити тако да доведе до правних норми.

Чланак помера фокус са доминантног нормативног питања о пожељности ВИ у праву на претходно и методолошки темељније питање о капацитету ВИ да уопште буде носилац правно релевантне „ауторске“ улоге. Посебна вредност рада је у концептуалној реконструкцији односа између ауторитета, ауторства, тумачења и намере, као и у прецизном постављању тезе да LLM модели производе правно сличне текстове без интенционалности. Разматрајући супротстављена становишта о улози намере у прескриптивним текстовима, рад нуди аргументован допринос савременој дебати о правној природи генерисаних текстова и о условима стварања правних норми. Уз то, чланак пружа теоријски оквир за разумевање статуса ВИ-генерисаних правних аката, што је релевантно за будуће расправе о легитимитету, одговорности и институционалним моделима употребе генеративне ВИ у праву.

“Artificial Reason and Artificial Intelligence: The Legal Reasoning Capabilities of Chat-GPT”, *Annals of the Faculty of Law University of Belgrade*, 72 (3):2024, pp. 383-422 (with Miodrag Jovanović). (M23/M31)

Упркос широкој примени генеративних трансформерских великих језичких модела и великом интересовању правничке заједнице, расправе у филозофији права углавном су се усредсредиле на оно што LLM модели не могу да учине. Полазећи од Тјурингове идеје „игре имитације“, овај рад прави прве кораке ка филозофској анализи способности ВИ модела у праву. Полазна тачка је често понављана теза да је правно расуђивање у извесном смислу „вештачко“; рад идентификује њено неспорно минимално језгро и поставља питање у којој мери тај минимум може бити имитиран вештачком интелигенцијом. Да би се на то одговорило, тестирају се

капацитети ChatGPT-а као најнапредније, актуелне LLM верзије ВИ. Закључак је да у свим релевантним типовима активности које се уобичајено везују за правно расуђивање – утврђивање чињеница, тумачење, квалификаацију и доношење одлуке – ChatGPT може да генерише исходе као да правно расуђује.

Чланак уводи јасан и методолошки препознатљив оквир за процену способности великих језичких модела у праву: уместо да се расправа исцрпи у набрајању ограничења, рад фокус помера на проверљиве капацитете и критеријуме имитације правног расуђивања. Допринос чланка је у филозофској артикулацији „минималног језгра“ тезе о артифицијелности правног расуђивања и у њеном операционализовању кроз тестирање исхода које модел генерише у кључним правним задацима. Научни значај рада огледа се у спајању концептуалне анализе (шта значи „правно расуђивати“) с емпиријски оријентисаним приступом (шта модел у пракси може да произведе), чиме се добија употребљива основа за даља истраживања у филозофији права, теорији правног расуђивања и нормативним расправама о улози АИ у правној пракси и институцијама.

”Морални и правни субјективитет животиња” у: Вања Бајовић, Ивана Марковић (ур.), *Правна заштита животиња*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2024, стр. 11-29. (M41)

У чланку се разматрају различите концепције правног субјективитета и питање да ли нељудске животиње могу бити носиоци правног субјективитета. Посебна пажња посвећена је вези између правног субјективитета и моралних права, односно тези да правни субјективитет зависи од тога да ли одређени ентитет поседује морални субјективитет. Ради одговора на то питање, аутор анализира значење моралног субјективитета и брани становиште да већина животиња, ако не и све, има морални субјективитет. На основу тог закључка, изводи се теза да је, у оквиру схватања правног субјективитета као моралног субјективитета, неморално одрицати правни субјективитет нељудским животињама. На крају, разматрају се и тешкоће прихватања овог становишта у оквирима конвенционалног морала, који представља значајну препреку унапређењу статуса животиња у Србији и шире.

Чланак доноси концептуално јасну и нормативно артикулисану расправу о правном субјективитету животиња, теме која је у српској правној теорији још увек недовољно систематично обрађена, а истовремено је све релевантнија у упоредном праву и савременим етичко-правним дебатама. Вредност рада је у прецизном разјашњењу односа између моралног и правног субјективитета и у аргументованој одбрани тезе да морални субјективитет животиња има последице по њихов правни статус. У раду се указује на културне и друштвене препреке (конвенционални морал) које отежавају нормативни помак, чиме рад не остаје на нивоу апстрактне теорије већ нуди оквир за разумевање стварних услова могуће реформе и унапређења заштите животиња у Србији и другим правним поретцима.

“When Legal Interpretation is Not About Language. The Curious Case of Lidia Poët.” *Journal of Argumentation in Context* 13 (1): 2024, pp. 131–162 (with Roberto Isibor) (M22)

Лингвистички аргументи имају централно место у правном тумачењу: судије их широко користе и често се сматра да су присутни у свим правним поретцима. У теорији се неретко тврди да су они одлучујући и ограничавајући у

судијском тумачењу права, што је дуго било предмет критичког преиспитивања, а у новије време и емпиријског тестирања у оквиру експерименталне јуриспруденције. У овом раду анализира се судијско образложење у знаменитом италијанском случају с краја XIX века, који се тиче Лидије Поет, кандидаткиње за адвокатску праксу. О предмету је у последњој инстанци одлучио Торински касациони суд. Рад пружа детаљну аргументативну анализу разлога које је суд изнео и показује да кључни лингвистички и систематски аргументи на које се суд ослања не представљају стварне основе за интерпретативну одлуку да се жене искључе из денотације речи „адвокат“. Закључак је да лингвистички аргументи које судови употребљавају често не обављају аргументативни посао који им се приписује; уместо тога, они прикривају суштинске вредносне и друштвене ставове који су у ствари одредили приписивање нормативног значења појму или исказу.

Чланак је значајан јер на прецизном, историјски и правно релевантном примеру показује ограничења лингвистичких аргумената као наводно „одлучујућих“ разлога у судијском тумачењу. Вредност рада је у детаљној реконструкцији аргументације Торинског касационог суда и у демонстрацији да се интерпретативни исход (искључење жена из појма „адвокат“) не може оправдати лингвистичким и систематским разлозима који се формално наводе. Аутор у раду продубљује антиформалистичко разумевање тумачења, показујући како се „језички“ разлози често користе као реторички покривач за супстантивне разлоге који заиста воде одлуку. Рад је значајан и за савремене расправе у теорији тумачења и експерименталној јуриспруденцији, јер нуди јасан модел како се тврдње о домету лингвистичких аргумената могу проверити кроз пажљиву анализу стварних судских образложења.

“Evolutionary and Static Interpretation.” in Wojciech Załuski, Sacha Bourgeois-Gironde, Adam Dyrda (eds), *Research Handbook on Legal Evolution*, Edward Elgar Publishing, 2024, pp. 341–359. (M13)

У раду се разматра како се правно тумачење мења кроз време и зашто је спор између статичких и еволутивних приступа (оригинализам и „живи устав“) централна тема савремене теорије тумачења. Полази се од тезе да се значење правних текстова може мењати (1) семантички, услед промене језичке праксе, (2) методолошки, услед промене алата тумача и начина њихове операционализације, и (3) доктринарно, услед промене резултата тумачења и конструисања правних норми. Аутор затим прецизира разлику између статичког и еволутивног тумачења као нормативних теорија другог степена: статички приступ тежи да очува нормативна значења везана за тренутак усвајања текста, док еволутивни приступ тежи да нормативно значење прилагоди тренутку тумачења и савременим чињеничним и нормативним околностима. Кључни аргумент рада је да је потпуно статичко тумачење неоствариво, јер се семантичко и доктринарно значење не могу стабилно раздвојити, а „оригинално“ значење није објективно и у потпуности повратно доступно. Ипак, аутор брани закључак да еволутивно тумачење може бити подједнако ограничено као и статичко, ако се усвоје минималне нормативне обавезе које усмеравају тумача.

Рад нуди прецизну концептуално анализу односа између времена и нормативног значења правних текстова, систематски разликујући семантичку,

методолошку и доктринарну промену као различите механизме еволуције тумачења. Посебна вредност је у аргументу да статичко тумачење не може у потпуности остварити своју амбицију „фиксирања“ значења, као и у уравнотеженом закључку да еволутивни приступ може задржати снажне ограничења кроз минималне нормативне обавезе тумача. Овим рад доприноси како теоријској расправи о оригинализму и „живом“ тумачењу, тако и ширем разумевању услова легитимног и одговорног судијског тумачења у променљивом друштвеном и правном контексту.

“Who Works More, and Who Works Smarter? Comparing Judicial Performance in Europe.” *Pravni zapisi* 15(1):2024, pp. 121–50 (with Mila Đorđević). (M22)

Рад (1) анализира постојећи теоријски оквир за разумевање односа између судијског учинка и судијске ефикасности, (2) упоређује судијске учинке у Србији, Хрватској, Словенији, Француској, Аустрији и Норвешкој за 2020. годину, (3) упоређује учинке различитих судских инстанци у Србији у истој години и (4) испитује стандарде учинка које српско законодавство поставља судијама. Аутори закључују да су 2020. године српске судије решиле више предмета у свим инстанцама (при чему је већи број решених предмета по судији забележен једино у Аустрији, и то у првом степену), али да су истовремено заостајале за нормативним стандардима оптерећености/учинка прописаним у Србији. Истраживање такође указује на прекомерне разлике у учинку српских судова, али да то практично не утиче на оцену судија, будући да је од 505 оцењених судија чак 485 добило оцену „изузетно успешно обавља судијску функцију“ за 2020. годину.

Чланак спаја теоријско разјашњење појмова учинка и ефикасности у правосуђу са емпиријски заснованим, упоредним и унутарнационалним поређењем судијских резултата, чиме даје јасан оквир за мерљиву и аргументовану оцену судског рада. Посебна вредност рада је у томе што налазе о високом броју решених предмета по судији ставља у однос са домаћим законским стандардима учинка и са праксом оцењивања, откривајући нормативно-емпиријски јаз: формално постављени стандарди и реални резултати, као и слаб утицај варијација у учинку на персоналне оцене судија. Ови увиди доприносе расправи о реформама правосуђа, транспарентности критеријума евалуације и дизајну система подстицаја и одговорности у судској власти, са непосредном релевантношћу за правну политику у Србији и упоредна истраживања у Европи.

Formalism, in: Mortimer Sellers, Stephan Kirste (eds.), *Encyclopedia of Philosophy of Law and Social Philosophy*, Springer, 2023, pp. 1-8. (M13)

Текст даје преглед и појмовно разјашњење формализма као теорије правног расуђивања и тумачења која је посвећена тврдњи да судије право откривају и примењују, а не стварају. Полазиште аутора је да су расправе о формализму оптерећене најмање трима систематским двосмисленостима: мешањем класичног и савременог формализма, мешањем формалности права с теоријама правног расуђивања, и мешањем формализма као описне и као нормативне доктрине тумачења. Класични формализам се представља као пројекат који право схвата као кохерентан и класификован систем правила и који правно расуђивање моделира кроз формалну (дедуктивну) логику, са нагласком на сузбијању судијске

дискреције и постизању уједначености одлучивања. Аутор затим разликује формалност права (чињеницу да се нормативни садржај изражава у одређеној, препознатљивој форми) од формализма као теоријске позиције: прихватање да право има форму не повлачи само по себи формализам. Савремени формализам се реконструише као позиција која „прецизира“ улогу правне форме, нарочито језичке форме, у одређивању нормативног значења, и која тежи редукционистичком сужењу легитимних премиса тумачења (уз минимизирање ван-текстуалних извора). У том оквиру, издвајају се и заједнички именитељи савремених формалистичких позиција: уверење да је право рационално одредиво тако да води ка једном исправном решењу у већини (или свим) случајевима и да се решење може пронаћи „унутар права“, без ослоњања на политичка и морална разматрања.

Уместо стандардних полемичких карикатура, аутор у тексту одреднице пружа концептуално дисциплиновано разјашњење формализма кроз идентификацију кључних двосмислености које дуго производе неспоразуме у теоријама тумачења и судијског одлучивања. Њена вредност је у аналитичком раздвајању формалности права од формализма као теорије и доктрине, чиме се нуди прецизнији језик за процену текстуализма, оригинализма и сродних приступа без појмовног „склизнућа“ у опште место да је „право формално.“ Додатни допринос је у уравнотеженој реконструкцији савременог формализма као фокуса на језичку форму и унутарправну одредивост решења, што омогућава да се спорови са реалистичким и антиформалистичким позицијама воде на јасним тезама, а не на етикетама.

„Parallel Normative Reality: The Informal Order of Corruption and Clientelism in Serbia,” *Sociologija* 64 (4):2022, pp. 520-542 (with Danilo Vuković). (M22)

Рад полази од тврдње да у савременој Србији припадници политичке и економске елите систематски крше закон без последица. Ова појава се објашњава ослањањем на теорију и податке из теорије права, социологије и политичких наука, уз фокус на сложене интеракције између државног права и неформалних норми које произлазе из неформалних институција клијентелизма и корупције. Аутор(и) тврде да ове норме формирају паралелни нормативни поредак који: (1) почива на узајамним очекивањима о понашању актера и последицама непоштовања; (2) заснива се на друштвеној и политичкој моћи која ојачава неформалне институције и сам поредак; (3) стварно регулише понашање актера; (4) унутрашње је усклађен, при чему је норма лојалности централна; и (5) суспендује државно право за политичке и економске актере који поштују неформална правила, док истовремено користи механизме, правила и ресурсе државног права да санкционише кршења неформалних норми која су кључна за одржање неформалног поретка. Однос између формалног државног права и неформалног нормативног поретка описује се као однос конфликта, конкуренције и паразитирања. Да би развили ове тезе, аутор(и) најпре разјашњавају појмове неформалних правила, институција и поредака и анализирају типологије њихових међусобних односа, затим представљају и тумаче емпиријске податке о корупцији и клијентелизму у Србији, и на крају закључују да постоји довољно доказа да је у Србији успостављен и одржаван паралелни нормативни поредак.

Чланак нуди теоријски утемељено и емпиријски информисано објашњење систематске некажњивости елита у Србији, превазилазећи уобичајена моралистичка или искључиво институционалистичка тумачења. Вредност рада је у концепту „паралелног нормативног поретка“ који прецизно описује како неформалне норме клијентелизма и корупције могу функционисати као унутрашње кохерентан систем очекивања и санкција, са нормом лојалности као структурним чвориштем. Научни допринос је и у анализи сложеног односа између формалног права и неформалног поретка као односа конфликта, конкуренције и паразитирања, што омогућава јасније разумевање механизма „суспензије“ права за привилеговане актере и инструментализације правних ресурса ради одржања неформалног режима. Рад има посебан значај за правну теорију и социологију права у Србији, као и за правнополитичке расправе о владавини права, јер пружа аналитички модел који може да служи као основ за даља истраживања и за прецизније формулисање мера институционалне и нормативне реформе.

“Less is more? On the number of judges and judicial efficiency”, *Pravni zapisi* 13 (2):2022, pp. 421-445 (with Mila Đorđević). (M24+)

Рад испитује однос између релативног броја судија у једној јурисдикцији и ефикасности правосуђа. Да би утврдили како број судија утиче на ефикасност, аутори упоређују податке о правосудним системима шест држава: Србије, Хрватске, Словеније, Француске, Аустрије и Норвешке. Анализа се заснива на подацима прикупљеним у оквиру циклуса евалуације СЕРЕЈ за 2020. годину (подаци за 2018), као и на индикаторима из *World Justice Project Rule of Law Index* за 2018. годину. На основу упоредне анализе, аутори закључују да се ефикасност правосуђа не повећава нужно са повећањем броја судија у јурисдикцији, односно да сама бројност судијског кадра није довољан услов за боље перформансе правосудног система.

Чланак разјашњава једну од најчешћих претпоставки у јавним политикама правосудне реформе: да ће повећање броја судија аутоматски довести до веће ефикасности. Вредност рада је у коришћењу упоредивих међународних извора (СЕРЕЈ и WJP индекс владавине права) и у јасном методолошком оквиру који омогућава да се емпиријски тестира однос између кадровских ресурса и системских резултата. Научни допринос рада огледа се у томе што показује да ефикасност зависи од ширег скупа институционалних и организационих фактора (управљање предметима, процесни дизајн, унутрашња расподела ресурса, стандарди учинка), те да политике које се ослањају искључиво на „квантитет“ судија могу бити погрешно усмерене. Рад тиме пружа релевантну основу за рационалнију правнополитичку расправу и боље циљане мере унапређења рада судова у Србији и у упоредном контексту.

„Обавезна имунизација против Ковида 19? Правно-етичке дилеме“, у: Алпар Лошонц, *Друштво упркос пандемији*, Српска академија наука и уметности, 2022, стр. 81-111 (са Миодрагом Јовановићем) (M44)

Рад разматра етичке и правне дилеме у вези са увођењем обавезне имунизације против ковида 19, и то у три повезана корака. Најпре смешта питање у оквир вакциналне етике (као дела етике јавног здравља), наглашавајући да је реч о

институционалној мери која потенцијално доводи у сукоб више уставом заштићених права и интереса. Потом показује да се у правној сфери ова етичка дилема типично преводи у тест пропорционалности, који је у савременој уставној теорији и пракси кључни инструмент за оцену оправданости ограничења права ради легитимних циљева као што је заштита јавног здравља. У трећем кораку анализира се релевантна пракса Европског суда за људска права, са посебним освртом на пресуду *Vavrička and Others v. the Czech Republic*, као оријентациону тачку за оцену уставности сличних мера. На тој основи, завршни део рада скицира одговор на питање могуће (не)уставности обавезне имунизације у Србији, полазећи од домаће регулативе о спречавању заразних болести, теорије принципа и критеријума пропорционалности у националном и европском контексту.

Чланак на методолошки јасан начин повезује биоетичку анализу јавноздравствених мера са уставноправним стандардима ограничења људских права, показујући како се нормативни сукоби у пракси решавају кроз анализу пропорционалности и релевантну праксу ЕСЉП. Вредност рада је у томе што не остаје на апстрактном нивоу, већ нуди структуриран оквир за оцену уставности потенцијалне мере у Србији, уз ослонац на преседан *Vavrička* и на домаће уставне параметре. Због спајања теоријске прецизности и практичне применљивости, рад представља релевантан допринос расправи о границама државне интервенције у јавном здрављу и о заштити права у ванредним друштвеним околностима.

„Interpretacija i konstrukcija: prilog razmatranju razlike između primjene prava i stvaranja prava”, *Pravni zapisi* 12 (1):2021, str. 29-61. (M24)

Рад полази од чињенице да судови у редовном раду приписују значења правним текстовима како би утврдили нормативну ситуацију странака у спору, што се уобичајено назива ауторитативним тумачењем права. У многим случајевима, значење које суд приписује тексту одступа од очекивања лаика, па и правника, а правна теорија таква одступања обично објашњава појмовима стварања и примене права, екстензивног и рестриктивног тумачења, као и категоријама *secundum, praeter* и *contra legem* пресуђивања. Насупрот томе, овај рад као кључни објашњавајући оквир развија разматрање појмова интерпретације, конструкције и њиховог међусобног односа, да би се боље разумеле ситуације у којима ауторитативно тумачење одступа од очекивања стручне и лаичке јавности. У том циљу, излажу се савремена текстуалистичка и интенционалистичка (когнитивистичка) схватања интерпретације и конструкције и упоређују са савременим скептичким приступима. Иако су нека когнитивистичка становишта једноставна и интуитивно привлачна, рад показује да скептичка схватања пружају бољу теоријску основу за разумевање односа између примене и стварања права у судском одлучивању. Закључује се да је само разликовање интерпретације и конструкције корисно теоријско средство како за објашњење судске праксе, тако и за прецизније формулисање већ постојећих теоријских разлика у области правног тумачења.

Чланак на концептуално прецизан начин преиспитује једно од централних питања теорије тумачења: како објаснити ситуације у којима судско, ауторитативно приписивање значења правним текстовима одступа од очекивања стручне и шире јавности. Вредност рада је у томе што уместо уобичајених, често грубих

класификација (примена/стварање права; екстензивно/рестриктивно; *secundum/praeter/contra legem*) у први план ставља аналитички плодније разликовање интерпретације и конструкције и показује његов објашњавајући потенцијал. Додатни допринос је у систематичном сучељавању когнитивистичких (текстуалистичких и интенционалистичких) и скептичких теорија, при чему се аргументовано брани теза да скептички приступи боље уоквирују стварну динамику судијског одлучивања и границе „језичких“ и „ауторских“ ограничења. Рад стога има изразит теоријски значај за савремену јуриспруденцију, али и практичну релевантност за разумевање судске аргументације и легитимности судског „стварања“ права.

Уређени зборници и монографије

Protest je ispit: profesorski zapisi o studentskim protestima 2024/2025, Biblioteka XX vek, 2025. (M48)

Reassessing Feminist Legal Theory, Springer, 2025 (with Nicola Lacey, Miodrag Jovanović, and Ana Zdravković). (M17)

Књига *Reassessing Feminist Legal Theories* (Springer, серија *Gender Perspectives in Law*, том 5) представља уређени зборник који полази од јасно формулисане потребе да се „традиционални правни појмови“ преиспитају на родно осетљив и родно компетентан начин, уз систематско суочавање са кључним токовима феминистичке правне теорије и њеним критикама класичних категорија правне мисли. Зборник окупља ауторе и ауторке различитих теоријских оријентација и дисциплинарних упоришта и, уместо да феминистичку јуриспруденцију представи као једну школу, показује је као динамично поље унутрашњих расправа: од критике „неутралности“ права и спорова о једнакости и разлици, преко анализа доминације и антиесенцијализма, до питања постмодернизма, позитивизма, природног права и савремених развоја феминистичке теорије. У том смислу, уводни оквир и архитектура књиге су конципирани тако да читаоца воде од општетеоријског преиспитивања претпоставки права ка конкретнијим концептуалним чвориштима која у пракси најчешће одлучују о исходу правне заштите и о границама правне једнакости.

Садржај књиге је распоређен у 11 поглавља, што омогућава истовремено ширину и фокус. Након уводног текста, књига отвара расправу о феминистичкој правној теорији „иза“ идеје неутралности права, чиме се поставља темељна теза да правни стандарди и појмови често носе имплицитне претпоставке о субјекту права, рационалности и јавном/приватном које нису родно неутралне. Потом следе тематски концентрисани доприноси који се баве, из различитих перспектива, питањима еротизације доминације, феминистичким преиспитивањем теорија правде, местом људског достојанства у феминистичком појмовнику, потенцијалом „рода“ као правног концепта и појмовним разјашњењем родно заснованог насиља. Посебно је важно што зборник не остаје у домену традиционалних бинарности, већ укључује анализе транс грађанства и расправу о појму рањивости као једном од централних савремених феминистичких појмова у праву. Завршни део књиге уводи питање да ли и како треба „родно“ преобликовати стандард разумности, као и како разликовати индивидуалну и колективну штету у контексту полне дискриминације,

чиме се теоријска расправа враћа на терен класичних правних тестова и категорија и показује где су тачно њихове слепе мрље и како их је могуће кориговати без губитка правне одређености. У целини, књига делује као „поновна процена“ у снажном смислу речи: не као пука ревизија постојећих позиција, већ као покушај да се различити феминистички теоријски импулси преведу у језик концептуалне анализе који је истовремено критички и правнички употребљив.

Комисија наглашава неколико кључних вредности које зборник чине релевантним у академском и међународном смислу. Прво, сам избор теме и формата показује зrelu научну процену: уместо локално ограничене расправе, кандидат учествује у уредничком пројекту код водећег међународног издавача, у оквиру серије која експлицитно повезује право и родне перспективе, чиме се домаћа правна теорија ставља у дијалог са савременим токовима глобалне јуриспруденције. Друго, вредност уредничког рада овде је пре свега у интелектуалној кохезији: зборник покрива широк спектар тема, али га држи јасна „кичма“ – преиспитивање традиционалних правних појмова и тестова кроз родно компетентну анализу, уз истовремено излагање развоја и унутрашњих спорова у феминистичкој правној теорији. Треће, књига има непосредан научни учинак за правну теорију и методологију, јер показује како феминистичка критика није само „спољна“ политичка примедба праву, већ инструмент појмовног прочишћавања (нпр. разумност, рањивост, достојанство, штета, дискриминација) који може да унапреди и прецизност и правичност правних стандарда.

Комисија, стога, оцењује да је уреднички допринос кандидата у књизи *Reassessing Feminist Legal Theories* значајан као доказ способности да се артикулишу међународно релевантне истраживачке теме, окупе аутори високог научног профила и уреди издање које има и теоријску дубину и применљивост у ширим областима правне науке. Сам зборник, по свом садржају и распону, показује да кандидат поседује компетенцију да ради у пресеку филозофије права, правне теорије и савремених критичких приступа праву, те да његов научни рад има видљивост и упориште у међународном академском простору.

”The Most Important Problem of Contemporary Legal Philosophy”, *Annals of the Faculty of Law, University of Belgrade* 68(4):2021 (with Miodrag Jovanović). (M29v).

Овај број *Анала Правног факултета у Београду* (2021, год. 69, св. 4) уређен је као тематски кохерентна целина која полази од питања „најважнијег проблема савремене филозофије права“, при чему су гостујући уредници били др Миодраг Јовановић и др Бојан Спаић. У уводној речи уредници повезују овај подухват са старијом београдском дискусијом о појму права и објашњавају да је савремени симпозијум замишљен као мост између главних традиција правног филозофирања, уз намеру да се, после пандемијске паузе у академској комуникацији, сагледа „стање струке“ и истакну теме које стоје у средишту јуриспруденције; у том контексту наводи се и да је догађај окупио истакнуте ауторе и имао преко 150 учесника у онлајн формату. Сама структура броја прати ту уредничку замисао: Brian Leiter позива на „повратак Харту“, упозоравајући да је део савремене аналитичке јуриспруденције скренуо у бесплодне метафизичке расправе и да је потребно пажљивије читање Хартовог оквира, нарочито у погледу „унутрашњег становишта“ и проблема теоријског неслагања. Frederick Schauer проблематизује

подразумевано уверење да „право значи“ и да „утиче“, инсистирајући да је управо питање када, где и како право заиста „важи“ једно од најтежих, јер захтева истовремено појмовну, нормативну и емпиријску анализу. Tomasz Gizbert-Studnicki упозорава да се филозофија права не сме свести на трагање за „нужношћу“ и „природом“ права, јер то може потиснути теме као што су правни плурализам и појава нових категорија правних субјеката (нпр. аутономне машине, „еколошка правна лица“, животиње), где класични фокус на „природу права“ не помаже много. Pierluigi Chiassoni најважнији проблем помера ка етичко-политичкој хоризонтални „морално одбојног стања света“ и тврди да јуриспруденција треба да делује посредно, тако што ће промовисати „владавину рационалности“ над правом и правним мишљењем кроз више димензија рационалности (епистемичку, методолошку, појмовну, инструменталну, супстантивну) и одбацити празну, претенциозну филозофију права. Torben Spaak, најзад, у први план ставља правно расуђивање као потцењено средиште дисциплине и аргументује да управо ту филозофија права могу највише допринети пракси, јер су питања разлога, структуре правних исказа и рационалности правног закључивања недовољно пажљиво анализирана у правничкој свакодневици.

Из угла Комисије, уреднички допринос овог броја је посебно значајан јер показује способност кандидата да осмисли јасан тематски оквир, да га претвори у кохерентан научни догађај и потом у уређену публикацију у којој се „велика питања“ јуриспруденције распоређују тако да међусобно разговарају, а не да стоје као изоловани есеји. Вредност је и у међународној видљивости и научној тежини окупљених аутора и тема, али и у томе што уводни текст уредника даје историјски и методолошки наратив који повезује локалну традицију правне теорије са савременим расправама (од критике метафизичких „заокрета“, преко питања да ли право „уопште“ има ефекат, до плурализма, рационалности и правног расуђивања као занемареног средишта дисциплине). Управо та способност да се организује и уреди научни разговор високог нивоа, да се постави меродавна агенда и да се истовремено одржи тематска дисциплина броја, представља уреднички и научни утицај који је у рангу очекивања од кандидата за звање редовног професора.

Радови објављени након избора у звање доцента

Монографије и публикације монографског карактера

Природа и детерминанте судијског тумачења права, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020, 192 стр. (M42).

Тумачење права у оквиру херменеутике Емилија Бетија, Правни факултет Универзитета у Београду, Београд, 2020, 351 стр. (ISBN 978-86-7630-887-3; објављена докторска теза)

Бојан Спаић, Горан Дајовић, *Право на образложено пресуду: Практика Европског суда за људска права/Right to a Reasoned Trial: Practice of The European Court of Human Rights*, Центар за демократску транзицију/IVR Србија, 2016, 117 стр. (M14).

Чланци и поглавља у зборницима

„Epistemic Authority and Legal Interpretation“ in: Pierluigi Chiassoni, Bojan Spaić (eds.), *Judges in Constitutional Democracies: A View from Legal Realism*, Springer, 2020, pp. 171-199 (M33)

„Autoritet i legitimitet sudstva (u Srbiji)“, Miodrag Jovanović (ur.), *Sudstvo kao vlast*, Centar za pravosudna istraživanja, 2020, str. 115-134 (M61).

Горан Дајовић, Бојан Спаић, „Доктрина ‘четврте инстанце’ и право на образложену пресуду у пракси Европског суда за људска права“, *Анали Правног факултета*, бр. 67 (3), 2019, стр. 158-185 (M24)

„Institutional Turn(s) in Theories of Legal Interpretation“, David Duarte, Pedro Moniz Lopes, Jorge Silva Sampaio (eds.), *Legal Interpretation and Scientific Knowledge*, Springer, 2019, pp. 187-209 (M31).

„Justified Epistemic Authority (in Legal Interpretation)“, *Belgrade Law Review*, vol. 66, no. 4, 2018, pp. 143-155 (M24)

“The Authority of Precedents in Civil-Law Systems”, *Studia Iuridica Lublinensia*, Vol. 27, No. 1, pp. 27–44 (M23).

“The Normativity of Basic Rules of Interpretation”, Kenneth Einar Himma, Miodrag Jovanović, Bojan Spaić (eds.), *Unpacking Normativity: Conceptual, Normative, and Descriptive Issues*, Hart Publishing, 2018, pp. 157-175 (M33).

“Institutional Control of Interpretation”, in: Mortimer Sellers, Stephan Kirste (eds.), *Encyclopedia of the Philosophy of Law and Social Philosophy*, Springer International Publishing, 2017, pp. 1-6 (M13)

“Два поимања правних принципа”, *Анали Правног факултета*, бр. 1, 2017, стр. 109-130 (M24).

“Арон Барак: Доктринарни интенционалиста између неоскептицизма и неоформализма”, у: Будимир Кошутећ, Јасминка Хасанбеговић, Марија Караникић Мирић, Танасије Маринковић, Бојан Спаић, Нина Кршљанин, Милош Вукотић, Вања Ероп, *Арон Барак: Судија и теоретичар права*, IVR Србија/Досије Студио, Београд, 2016, стр. 75–96 (M44).

“Институционално рјешавање проблема семантичке неодређености у правном тумачењу”, у: Бојан Спаћ, Дамир Бановић (ур.), *Савремени проблеми правне и политичке филозофије*, Шахинпашећ, Сарајево, 2016, стр. 121–147 (ISBN 978-9958-41-660-6; M14).

“Харт, Дворкин и институционална контрола правног тумачења” у: Биљана Ђорђевић, Милош Здравковић (ур.), *Наслеђе политичке и правне филозофије Роналда Дворкина*, Српско удружење за правну и социјалну филозофију, Београд, 2015, стр. 120-140 (ISBN: 978-8691882105; M61).

Уређени зборници и монографије

Pierluigi Chiassoni, Bojan Spaić (eds.), *Judges in Constitutional Democracies: A View from Legal Realism*, Springer, 2020 (ISBN 978-3-030-58186-2, M17).

Kenneth Einar Himma, Miodrag Jovanović, Bojan Spaić (eds.), *Unpacking Normativity: Conceptual, Normative, and Descriptive Issues*, Hart Publishing, 2018 (ISBN: 9781509916252; M17).

Будимир Кошутећ, Јасминка Хасанбеговић, Марија Караникић Мирић, Танасије Маринковић, Бојан Спаић, Нина Кршљанин, Милош Вукотић, Вања Ероп, *Арон Барак:*

Судија и теоретичар права, IVR Србија/Досије Студио, Београд, 2016, 158 стр. (ISBN 978-86-6047-220-7; M48).

Kenneth Einar Himma, Bojan Spaić (eds.), *Fundamental Rights: Justification and Interpretation*, Eleven, 2016 (ISBN 978-94-6236-656-5; M17).

Бојан Спаић, Дамир Бановић, *Савремени проблеми правне и политичке филозофије*, Шахинпашић, Сарајево, 2016 (ISBN 978-9958-41-660-6; M18).

Радови објављени до избора у звање доцента

Монографије и публикације монографског карактера

Правна и политичка филозофија Цона Дјуија, Чигоја штампа, Београд, 2011, стр. 264 (ISBN: 978-8675588399; објављен магистарски рад).

Чланци и поглавља у зборницима

“On the Essential Contestedness of the Concept of Law. Gallie’s Framework for Essentially Contested Concepts Applied to the Law”, *Synthesis philosophica*, 29 (2) 2014, pp. 175-189 (ISSN: 0352-7875; e-ISSN: 1848-2317; M23).

”Аналитичка и херменеутичка теоријска јуриспруденција”, *Анали Правног факултета*, бр. 1, 2014, стр. 131-151 (ISSN: 0003-2565; ISSN: 2406-2693; M24).

“Оправданост захтјева за законодавном транспарентношћу у Црној Гори”, Владимир Илић (ур.), *Ка већој отворености законодавних процеса у земљама Западног Балкана*, Центар за развој цивилног друштва, Зрењанин, 2014, стр. 47-60 (ISBN: 978-8689837001; M45)

”Betti’s legal hermeneutics between a theory of legal interpretation and a hermeneutical theory of law”, in: Kenneth Himma, Miodrag Jovanović (eds.), *Courts, Interpretation, the Rule of Law*, Eleven, Utrecht, 2013, pp. 145-165 (ISBN: 978-9462360969; M13).

”Political Identities and Citizenship in Montenegro”, in: Dragica Vujadinović, Miodrag Jovanović (eds.), *Identity, Political and Human Rights Culture as Prerequisites of Constitutional Democracy*, Eleven, Utrecht, 2013, pp. 165-182 (ISBN: 978-9462360778; M13).

“Introduction” with Miodrag Jovanović, in: Miodrag Jovanović, Bojan Spaić (eds.), *Jurisprudence and Political Philosophy in the 21st Century: Reassessing Legacies*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2012, pp. 1-10 (ISBN: 978-3-631-62207-0).

”Два „читања“ члана 994 Општег имовинског законика за Књажевину Црну Гору” у: Лука Бренеселовић (прир.), *Споменица Валтазара Божишића о стогодишњици његове смрти*, Службени гласник, Београд, 2012, II том, стр. 37-67 (ISBN: 978-8651909903; M13).

”Пламенац, Ролс и утилитаристички аргумент у корист демократије” у: Драган Вукчевић (ур.), *Политичка мисао Цона Пламенца*, ЦАНУ, Подгорица, 2012, стр. 213-230 (ISBN: 9788672152944; M44).

”О суштинској спорности појма права”, *Анали Правног факултета*, 2010, стр. 213-235 (e-ISSN: 0003-2565; ISSN: 2406-2693; M24).

”Дјуијева синтеза антиесенцијализма класичног прагматизма”, *Луча: Часопис за филозофију*, Никшић, Друштво филозофа Црне Горе, 1-2/2011 стр. 91-142 (ISSN: 0352-4973; M52).

“Етика и грађанин” у: Момир Ђуровић (ур.), Црна Гора у ери конкуритивности: Питања вриједности, ЦАНУ, Подгорица, 2010, стр. 37-60 (ISSN: 978-8672152500; М44).

“Биоетика” у: Момир Ђуровић (ур.), Црна Гора у ери конкуритивности: Питања вриједности, ЦАНУ, Подгорица, 2010, стр. 257-282 (ISSN: 978-8672152500; М44).

“Етика и правни поредак” у: Момир Ђуровић (ур.), Црна Гора у ери конкуритивности: Питања вриједности, ЦАНУ, Подгорица, 2010, стр. 133-142 (ISBN: 978-8672152500; М44).

“Концепција примјене права Цона Дјуија у свом филозофском и социјалном контексту”, Филозофија и друштво 2(38)/2008, Институт за филозофију и друштвену теорију, Београд, стр. 221-249 (ISSN: 0353-5738, е-ИССН: 2334-8577; М24).

“Топичка интерпретација референдумских подјела у Црној Гори” у: Милан Подунавац (ур.), Политичка и конституционална интеграција дубоко подјелиених друштава, Фондација Хеинрицх Болл – Регионални уред за Југоисточну Европу, Београд, 2008, стр. 151-163 (ISBN: 978-8686793041; М14).

Уређени зборници и монографије

Бојан Спаић (прир.), *Право и правда: хрестоматија*, Правни факултет, Београд, 2014 (ISBN: 978-86-7630-485-1; М48).

Miodrag Jovanović, Bojan Spaić (eds.), *Jurisprudence and Political Philosophy in the 21st Century: Reassessing Legacies*, Peter Lang, Frankfurt am Main, 2012, 167 p. (ISBN: 978-3-631-62207-0; М17).

Манфред Стергер, *Глобализација: Веома кратак увод*, Praxis, Подгорица, 2012, 136 стр. (ISBN: 978-9940946401; М48).

Габријел Алмонд (ур.), *Компаративна политика данас*, Факултет политичких наука, Подгорица, 2009, 789 стр. (ISBN: 978-9940-9102-1-1)

Младен Вукчевић, Бојан Спаић (ур.), *Пракса уставног судства: зборник радова*, Уставни суд Црне Горе/Службени лист Црне Горе, Подгорица, 2007.

Преводи

Luigi Ferrajoli, “Ustavna demokratija” (La democrazia costituzionale), преведено с италијанског, *Revus: Časopis za ustavnu teoriju i filozofiju prava*, 18/2012, pp. 15-67 (e-ISSN 1855-7112; DOI: 10.4000/revus.2303).

Robert Alexy, “Ustavna prava i proporcionalnost” (Constitutional Rights and Proportionality), преведено с енглеског, *Revus: Časopis za ustavnu teoriju i filozofiju prava*, 22/2014, pp. 35-50 (e-ISSN 1855-7112; DOI: 10.4000/revus.2814).

VI ОЦЕНА ИСПУЊЕНОСТИ УСЛОВА ЗА ИЗБОР У ЗВАЊЕ ВАНРЕДНОГ ПРОФЕСОРА

ОПШТИ УСЛОВ

Испуњени услови за избор у звање ванредног професора

Кандидат је изабран звање ванредног професора у мају 2021. прве године на основу извештаја комисије у саставу: проф. др Радмила Васић, проф. др Миодраг Јовановић, проф. др Душка Франета, проф. др Горан Дајовић, проф. др Лука Буразин. Комисија је

утврдила да је кандидат испунио све услове за избор у звање ванредног професора. У звање доцента Правног факултета Универзитета у Београду у априлу 2014. године на основу извештаја комисије у саставу: проф. др Данило Баста, проф. др Драган Митровић и проф. др Јасминка Хасанбеговић. Комисија је утврдила да испуњава све услове за избор у звање. Кандидат је реизабран је у звање доцента у априлу 2019. године на основу извештаја комисије у саставу: проф. др Радмила Васић, проф. др Миодраг Јовановић, проф. др Душка Франета. Комисија је утврдила да је кандидат испунио све услове за реизбор у звање доцента.

ОБАВЕЗНИ УСЛОВИ

Комисија констатује да др Бојан Спаић испуњава и премашује све обавезне услове за избор у звање редовног професора.

- **Искуство у педагошком раду са студентима**

Од 2021, кандидат држи предавања као ванредни професор на предметима *Увод у право, Филозофија права, Право и правда и Технике тумачења права*. Од избора у звање доцента 2014. године кандидат држи предавања и руководи вежбама на предметима *Увод у право, Филозофија права и Право и правда*, и учествује у раличитим облицима наставе на последипломским мастер и доктроским студијама. Од 2019. године учествује и у извођењу наставе на вештини "Технике тумачења права". Од 2010. до 2014. руководи вежбама на предметима *Увод у право, Филозофија права и Право и правда* у звању асистента Правног факултета Универзитета у Београду. Кандидат од 2006. до 2010. руководи вежбама на предметима *Политичке теорије и Етика* на Факултету политичких наука Универзитета Црне Горе у Подгорици у звању сарадника у настави.

- **Позитивна оцена педагошког рада (ако га је било) добијена у студентским анкетама током целокупног протеклог изборног периода.**

• Увод у право:	2021/22 – Укупна просечна оцена 4.68
	2022/23 – Укупна просечна оцена 4.63
	2023/24 – Укупна просечна оцена 4.72
	2024/25 – Укупна просечна оцена 4.79
• Право и правда:	2021/22 – Укупна просечна оцена 4.23
	2022/23 – Укупна просечна оцена 5
	2023/24 – Укупна просечна оцена 4.03
• Увод у филозофију права	2021/22 – Укупна просечна оцена 4.68
	2022/23 – Укупна просечна оцена 4.13
	2023/24 – Укупна просечна оцена 4.91
	2024/25 – Укупна просечна оцена 4.88
• Технике тумачења права	2021/22 – Укупна просечна оцена 5
	2022/23 – Укупна просечна оцена 5
	2023/24 – Укупна просечна оцена 4.94

- **Објављен један рад из категорије M21, M22 или M23 од избора у звање ванредног професора из научне области за коју се бира.**
  - Bojan Spaić, „Frederick Schauer on Free Speech: A Lifelong Inquiry“, *Rivista di filosofia del diritto* 2:2025 (with Julieta Rabanos; DOI: 10.4477/118972; M22).
  - Bojan Spaić, “Who Works More, and Who Works Smarter?: Comparing Judicial Performance in Europe.” *Pravni zapisi* 15(1):2024, pp. 121–50 (with Mila Đorđević; DOI: 10.5937/pravzap0-49148; M22)
  - Bojan Spaić, ”The Death of the Legal Author: Authority, Intention, and Law-Creation in the Advent of GenAI”, *Law and Philosophy* 44:2025, pp. 383–424 (with Julieta Rabanos) (DOI: 10.1007/s10982-025-09524-9; M22).
- **Објављен један рад из категорије M24 од избора у претходно звање из научне области за коју се бира. Додатно испуњен услов из категорије M21, M22 или M23 може, један за један, заменити услов из категорије M24, а додатно испуњен услов из категорије M21, M22 или M23 може заменити пет радова из категорије M51.**
  - Bojan Spaić, “Jurisprudence as a Side-Quest? A Critical Appraisal of John Gardner’s Account of the Reasons to Study Jurisprudence.” *Analisi e diritto* 1:2024, pp. 103–125 (DOI: 10.4454/1nbf2996; M24).
- **Објављених пет радова из категорије M51 у периоду од избора у претходно звање из научне области за коју се бира. Додатно испуњен услов из категорије M24 може, један за један, заменити услов из категорије M51.**
  - Bojan Spaić, „The Ethics of Non-human Animals: An Outline of a Duty to Care”, *Annals of the Faculty of Law University of Belgrade* 4:2025 (with Sava Vojnović; 10.51204/Anali_PFBU_25405A; M23).
  - Бојан Спаић, „Интерпретација и конструкција: прилог разматрању разлике између примјене права и стварања права,” *Правни записи* 12 (1):2021, стр. 29–61. (DOI: 10.5937/pravzap0-31882; M24)
  - Bojan Spaić, “Artificial Reason and Artificial Intelligence: The Legal Reasoning Capabilities of Chat-GPT”, *Annals of the Faculty of Law University of Belgrade*, 72 (3):2024, pp. 383–422 (with Miodrag Jovanović; DOI: 10.51204/Anali_PFBU_24302A; M23)
  - Bojan Spaić, “Less is more? On the number of judges and judicial efficiency”, *Pravni zapisi* 13 (2):2022, pp. 421–445 (with Mila Đorđević; DOI: 10.5937/pravzap0-41043; M24+)
  - Бојан Спаић, ”Инспиративна и техничка филозофија права: Адвокатско расуђивање и вештачка интелигенција,” *Гласник Адвокатске коморе Војводине* 1:2025, стр. 112–131 (DOI: 10.5937/gakv97-53818; M51).
  - Бојан Спаић, “Судије, језик и тумачење права: одговор на критике” *Eudaimonia* 8 (2):2024, стр. 142–167. (M53)
- **Цитираност од 10 хетеро цитата (на дан 31.1.2026)**

- Google Scholar: 196 citata, H index 10
- Scopus: 14 citata, H index 3, 19 radova
- WoS: 6 citata, H index 1, 11 radova
- SCIndex: 16 citata
- **Два рада са међународног научног скупа објављена у целини категорије М31 или М33**
  - Bojan Spaić, Can Political Representation Legitimately Determine Constitutional Adjudication? Judicialization, Politicization, and Judicial Candor, in: Luís Pereira Coutinho (ed.), *Political Representation and Constitutional Adjudication*, Springer, 2025, pp. 116–138 (M31).
    - Конференција "Constitutional Adjudication and Political Representation" Институт за правне и политичке науке Универзитета у Лисабону, 25.11.2025.
  - Bojan Spaić. 2024. "Evolutionary and Static Interpretation" in: Wojciech Załuski, Sacha Bourgeois-Gironde, and Adam Dyrda (eds.) *Research Handbook on Legal Evolution*, Edward Elgar Publishing, 2024, pp. 341–59 (M31)
    - Конференција: "PJF x FLL Invitational Seminar around Research Handbook on Legal Evolution" Jagiellonian Center for Law, Language and Philosophy, and Future Law Lab of the Jagiellonian University, 8.10.2024.
- **Два рада са научног скупа националног значаја објављена у целини категорије М61 или М63**
  - Бојан Спаић, "Морални и правни субјективитет животиња" у: Вања Бајовић, Ивана Марковић (ур.), *Правна заштита животиња*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2024, стр. 11-29. (M61)
    - Конференција: „Правна заштита животиња – у сусрет Закону о изменама и допунама Закона о добробити животиња„ Правни факултет Универзитета у Београду, 7.12.2023.
  - Бојан Спаић, „Обавезна имунизација против Ковида 19? Правно-етичке дилеме“, у: Алпар Лошонц, *Друштво упркос пандемији*, Српска академија наука и уметности, 2022, стр. 81-111 (са Миодрагом Јовановићем; M61)
    - Научни скуп "Друштво упркос пандемији" Српска академија наука и уметности, 21.6.2021.
- **Одобрен и објављен универзитетски уџбеник за предмет из студијског програма факултета, односно универзитета, или научна монографија (са ISBN бројем) из научне области за коју се бира, у периоду од избора у претходно звање.**
  - Бојан Спаић, *Филозофија правног доказивања*, Правни факултет Универзитета у Београду, 2026 (ISBN: 978-86-6132-214-3; M42).
  - Бојан Спаић, *Компаративна анализа уређења судова*, Центар за правосудна истраживања, 2022 (ISBN: 978-86-82332-01-5; M43).

- **Резултати у развоју научнонаставног подмлатка на факултету.**

Чланство у комисијама ангажованих млађих сарадника на Правном факултету:

- Ментор: Сава Војновић, *Правна одговорност и слобода воље*, докторски рад, 2026
- Ментор: Фани Спалевић, *Правила тумачења у Бечкој конвенцији о међународној продаји робе*, мастер рад, 30.9.2024.
- Члан комисије: Валерија Дабетић, *Изазови консолидације судства као независне гране власти у Србији на почетку 21. века*, докторски рад, 29.06.2023.

Коауторски рад с млађим сарадницима:

- Bojan Spaić, „The Ethics of Non-human Animals: An Outline of a Duty to Care”, *Annals of the Faculty of Law University of Belgrade* 4:2025 (with Sava Vojnović; 10.51204/Anali_PFBU_25405A; **M23**).
- Bojan Spaić, “Who Works More, and Who Works Smarter?: Comparing Judicial Performance in Europe.” *Pravni zapisi* 15(1):2024, pp. 121–50 (with Mila Đorđević; DOI: 10.5937/pravzap0-49148; **M22**)
- Bojan Spaić, “Less is more? On the number of judges and judicial efficiency”, *Pravni zapisi* 13 (2):2022, pp. 421-445 (with Mila Đorđević; DOI: 10.5937/pravzap0-41043; **M24+**)

Руковођење пројектима који укључују размене, студијске боравке и научни рад млађих сарадника:

- 2022 – 2026 Координатор пројекта: Advancing Cooperation on the Foundations of Law; HORIZON Coordination and Support Actions; Grant agreement ID: 101079177; DOI: 10.3030/101079177)
- 2025 – 2030 Координатор пројекта: European Joint Master on Law, Gender, Intesectionality, and Diversity; ERASMUS-EDU-2025-PEX-EMJM-MOB; Project number: 101240350)
- **Менторство или чланство у две комисије за израду докторске дисертације**
  - Ментор: Сава Војновић, *Правна одговорност и слобода воље*, докторски рад, 2026.
  - Члан комисије: Валерија Дабетић, *Изазови консолидације судства као независне гране власти у Србији на почетку 21. века*, докторски рад, 29.06.2023.
- **Учешће у комисији за одбрану три завршна рада на специјалистичким, односно мастер академским студијама.**
  - Ментор: Анђела Здравковић, *Морални аргументи за и против правне регулације истополних заједница*, мастер рад, 14.11.2025.
  - Ментор: Фани Спалевић, *Правила тумачења у Бечкој конвенцији о међународној продаји робе*, мастер рад, 30.9.2024.
  - Ментор: Матија Стојановић, *Идентитет правних поредака: случај Црне Горе*,

мастер рад, 14.11.2021.

- Члан комисије: Брајовић Лазар, *Фактичко расуђивање у оцени исказа сведока*, мастер рад, 14.11.2025.

ИЗБОРНИ УСЛОВИ

У оквиру изборних услова се од кандидата захтева да испуњава по два услова у оквиру сваке сваке од следећих група: 1) стручно-професионални допринос 2) допринос широј академској заједници и 3) сарадња с другим високошколским установама односно научноистраживачким институцијама у земљи и иностранству.

СТРУЧНО-ПРОФЕСИОНАЛНИ ДОПРИНОС

1) Председник или члан уређивачког одбора научних часописа или зборника радова у земљи или иностранству.

- Bojan Spaić (ur.), *Protest je ispit: profesorski zapisi o studentskim protestima 2024/2025*, *Biblioteka XX vek*, 2025. (M48)
- Bojan Spaić, *Reassessing Feminist Legal Theory*, Springer, 2025 (with Nicola Lacey, Miodrag Jovanović, and Ana Zdravković; M17)
- Bojan Spaić (ed.), The Most Important Problem of Contemporary Legal Philosophy, *Annals of the Faculty of Law University of Belgrade* 68(4):2021 (with Miodrag Jovanović; M29v)

2) Председник или члан организационог или научног одбора на научним скуповима националног или међународног нивоа.

- Председник организационог одбора: Београдска недеља филозофије права, Правни факултет Универзитета у Београду, 25 – 28 новембар 2025 (<https://alf.ius.bg.ac.rs/alf-belgrade-legal-philosophy-week-2025/>)
- Члан организационог одбора: Београдска недеља филозофије права, Правни факултет Универзитета у Београду, 12 – 16 новембар 2024 (<https://alf.ius.bg.ac.rs/alf-belgrade-philosophy-of-law-week-2024-law-and-empirical-science/>)
- Председник организационог одбора: Special Workshop 8: “Legal Philosophy and Legal Practice” *XXXI IVR World Congress titled “The Rule of Law, Justice and the Future of Democracy”*, Универзитет Сонгсил, Јужна Кореја, 7 – 12 јул 2024 (<https://alf.ius.bg.ac.rs/alf-special-workshop-on-legal-philosophy-and-legal-practice-at-the-ivr-2024/>)
- Председник организационог одбора: Београдска недеља филозофије права, Правни факултет Универзитета у Београду, 13 – 18 новембар 2023 (<https://alf.ius.bg.ac.rs/belgrade-legal-philosophy-week-2023/>)
- Председник организационог одбора: 10th IVRS Work in Progress Conference, Правни факултет Универзитета у Београду, 2. септембар 2024. (<https://alf.ius.bg.ac.rs/the-10-ivrs-work-in-progress-conference/>)

- Председник организационог одбора: 11th IVRS Work in Progress Conference Conference, Правни факултет Универзитета у Београду, 2. септембар 2024 (<https://alf.ius.bg.ac.rs/the-10-ivrs-work-in-progress-conference/>)
- Председник организационог одбора: 9th IVRS Work in Progress Conference, Правни факултет Универзитета Унион, 1. септембар 2023. (<https://www.ivrserbia.org/konferencije/work-in-progress-rs/deveta-work-in-progress-konferencija/>)
- Председник организационог одбора: 8th IVRS Work in Progress Conference, Филозофски факултет Универзитета у Београду, 17. јун 2022. (<https://www.ivrserbia.org/uncategorized/osma-work-in-progress-konferencija-srpskog-udruzenja-za-pravnu-i-socijalnu-filozofiju/>)
- Председник организационог одбора: 7th IVRS Work in Progress Conference, Правни факултет Универзитета у Београду, 17. децембар 2021. (<https://www.ivrserbia.org/konferencije/work-in-progress-rs/sedma-work-in-progress-konferencija-srpskog-udruzenja-za-pravnu-i-socijalnu-filozofiju/>)

3) Председник или члан комисија за израду завршних радова на академским мастер или докторским студијама.

- Ментор: Сава Војновић, *Правна одговорност и слобода воље*, докторски рад, 2026.
- Ментор: Анђела Здравковић, *Морални аргументи за и против правне регулације истополних заједница*, мастер рад, 2025.
- Ментор: Фани Спалевић, *Правила тумачења у Бечкој конвенцији о међународној продаји робе*, мастер рад, 2024.
- Ментор: Матија Стојановић, *Идентитет правних поредака: случај Црне Горе*, мастер рад, 2021.
- Члан комисије: Брајовић Лазар, *Фактичко расуђивање у оцени исказа сведока*, мастер рад, 14.11.2025.
- Члан комисије: Валерија Дабетић, *Изазови консолидације судства као независне гране власти у Србији на почетку 21. века*, докторски рад, 29.06.2023

4) Руководилац или сарадник на домаћим и међународним научним пројектима.

- 2022 – 2026 Координатор пројекта: Advancing Cooperation on the Foundations of Law; HORIZON Coordination and Support Actions; Grant agreement ID: 101079177; DOI: 10.3030/101079177)
- 2025 – 2030 Координатор пројекта: European Joint Master on Law, Gender, Intesectionality, and Diversity; ERASMUS-EDU-2025-PEX-EMJM-MOB; Project number: 101240350)
- 2025 – данас Сарадник на пројекту Правног факултета: ”Проблеми стварања, тумачења и примене права”
- 2021 – 2025 Сарадник на пројекту Правног факултета: ”Савремени проблеми правног система Србије”

ДОПРИНОС АКАДЕМСКОЈ И ШИРОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

- 1) Чланство у страним или домаћим академијама наука, чланство у стручним или научним асоцијацијама у које се члан бира.
  - 2011. – данас члан *Српског удружења за правну и социјалну филозофију* (<https://www.ivrserbia.org>)
  - 2011. – данас члан *Светског удружења за правну и социјалну филозофију* (<https://rechtsphilosophie.wordpress.com>)
  - 2012. – данас члан *Central and Eastern European Forum for Young Legal, Political and Social Theorists* (CEE Forum; <http://www.cee-forum.org/index>)
  - 2015. – данас члан *Српског удружења за уставно право*
  - 2020. – данас члан *Belgrade Legal Theory Group* (<https://www.ivrserbia.org/en/category/bltg/>)
- 2) Председник или члан органа управљања, стручног органа или комисија на факултету или универзитету у земљи или иностранству.
  - 2023 – данас Управник Центра за темељна правна знања Института за правне и друштвене науке Правног факултета Универзитета у Београду
  - 2019. – данас Председник *Српског удружења за правну и социјалну филозофију* (<https://www.ivrserbia.org>)
  - 2014. – 2023. Координатор *Central and Eastern European Forum for Young Legal, Political and Social Theorists* (CEE Forum; <http://www.cee-forum.org/index>)
- 3) Учешће у наставним активностима ван студијских програма (перманентно образовање, курсеви у организацији професионалних удружења и институција, програми едукације наставника) или у активностима популаризације науке.
  - Предавање у Адвокатској комори Србије: ”Филозофија права и њен значај за правну праксу”, 3. новембар 2023.
  - Трибина у Адвокатској комори Војводине: ”Филозофија права и њен значај за правну праксу”, 14. фебруар 2024.
  - Предавање у Адвокатској комори Војводине: ”Између права и савести” *Војвођански правнички дани*, 14. октобар 2025.

САРАДЊА СА ДРУГИМ ВИСОКОШКОЛСКИМ, НАУЧНОИСТРАЖИВАЧКИМ УСТАНОВАМА, ОДНОСНО УСТАНОВАМА КУЛТУРЕ ИЛИ УМЕТНОСТИ У ЗЕМЉИ И ИНОСТРАНСТВУ

- 1) Руковођење или учешће у међународним научним или стручним пројектима и студијама

- 2025 – 2030 Координатор пројекта: European Joint Master on Law, Gender, Intesectionality, and Diversity; ERASMUS-EDU-2025-PEX-EMJM-MOB; Project number: 101240350)
  - 2022 – 2025 Координатор пројекта: Advancing Cooperation on the Foundations of Law; HORIZON Coordination and Support Actions; Grant agreement ID: 101079177; DOI: 10.3030/101079177)
- 2) **Радно ангажовање у настави или комисијама на другим високошколским или научноистраживачким институцијама у земљи или иностранству, или звање гостујућег професора или истраживача.**
- Гостујући наставник: 2020 – данас Универзитет Восconi у Милану; предмет ”Правно расуђивање и економска анализа права”
  - Гостујући наставник: 2018 - 2024 LLM in Legal Theory The European Academy of Legal Theory, Goethe-Universität Frankfurt
- 3) **Руковођење радом или чланство у органу или професионалном удружењу или организацији националног или међународног нивоа.**
- 2016. – данас Члан *Центра за правосудна истраживања*
  - 2019. – данас Члан Надзорног одбора *Центра за демократску транзицију*
- 4) **Учешће у програмима размене наставника и студената.**
- 2023 – 2026 Размене у оквиру Хоразон пројекта *Унапређење сарадње у области темељних правних знања* на Универзитетима у Ђенови, Лисабону и Сарију.
- 5) **Учешће у изради и спровођењу заједничких студијских програма**
- 2026 – данас *Erasmus Mundus Joint Master in Law, Gender, Intersectionality and Diversity* (<https://lawgid.ius.bg.ac.rs>).
- 6) **Предавања по позиву на универзитетима у земљи или иностранству.**
- Гостујуће предавање на Универзитету у Варшави: ”The Death of the Legal Author”, 8. децембар 2024.
  - Гостујућа предавања на Универзитету Рим Три: ”The Concept of a Legal System” и ”Artificial reasoning and Artificial Inteligence”, 21. новембар 2024.
  - Гостујуће предавање на Универзитету у Лисабону: ”The Logic of Evidential Reasoning” 26. јун 2025.
  - Гостујуће предавање на Универзитету Бокони у Милану: ”The Death of The Legal Author”, 11. октобар 2024.
  - Гостујуће предавање на Универзитету у Лисабону: ”Predictable and Unpredictable Irrationality in Law” 27. октобар 2023.
  - Гостујуће предавање на Универзитету у Кракову: ”Artificial Reason and Artificial Intelligence: The Legal Reasoning Capabilities of GPT Models” 30. јул 2023.

IX МИШЉЕЊЕ И ПРЕДЛОГ КОМИСИЈЕ

Научни рад кандидата др Бојана Сапића од почетка његове академске каријере, а нарочито у протеклом изборном периоду, карактеришу акрибичност, озбиљност и методолошка освешћеност. Без обзира на теме којима се бави, његови чланци и монографије одликују се оригиналним анализама, продорним увидима и, неретко, практичним предлозима за реформе или побољшања правне праксе. А те теме су у периоду од избора у звање ванредног професора нарочито обухватале филозофију правног доказивања, вештачку интелигенцију и судску власт (и у организационом и у функционалном аспекту). Комисија као нарочито успешан и, можда до сада и његов највиши теоријски и научни домет, издваја монографију *Филозофија правног доказивања*. Ширина и дубина питања којима се монографија бави, захтевале су и адекватну ширину и дубину мисаоних захвата и претходних знања аутора - да би таква књига настала, непоходно је било широко филозофско предзнање и истанчан теоријски нерв. Наиме, Сапић је у књизи отворио (и покушао својим одговорима и да „затвори“) мноштво важних и, за нашу правну теорију, релативно „свежих“ питања. Међу тим питањима, посебно се издвајају: концептуализацију дисциплина које се баве доказним правом (филозофија, теорија, наука), проблем стандарда доказивања, оцене доказа и, свакако, најзанимљивији и најкориснији део књиге, разматрање доказног расуђивања (а у оквиру тога, посебно, логике и проблема доказног расуђивања). Међутим, и када су нека друга питања којима се бави већ довољно размотрена у нашој правној науци, Сапић их продубљује и разматра их, управо у духу наслова књиге, на филозофски начин, тј. далеко од текуће, правно догматске „ограничености“ правнонаучних истраживања. Због свега наведеног, Комисија има добре разлоге за уверење да ће ова књига извршити значајан утицај на наше правничко образовање, а најпосле и на правну праксу.

Када је реч о његовом научном раду, Комисија додатно истиче да је у периоду након избора у звање ванредног професора, академска каријера кандидата Бојана Сапића обележена и учесталим објављивањем радова на енглеском језику у реномираним публикацијама из области Филозофије права, Текстови који су објављени у *Law and Philosophy*, *Analisi e Diritto*, *Journal of Argumentation in Context*, *Encyclopedia of Philosophy of Law and Social Philosophy* превазилазе националне оквире и побуђују интересовање шире научне заједнице, а што доказују и цитатни подаци и одговарајући индекси цитираности. Ако се овоме дода и координација и активно учешће у међународним пројектима које финансира Европска унија, интензивна међународна сарадња (организација или учешће на међународним конференцијама), наставни ангажмани на престижним иностраним академским институцијама, јасно је да се Сапић у посматраном периоду сасвим афирмисао у међународним оквирима, као угледан аутор, истраживач и предавач из области којима се бави.

Комисија посебно истиче и кандидатов дугогодишњи успешан наставно-педагошки рад, чији се квалитет препознаје, како кроз високе оцене које редовно добија приликом студентских евалуација, тако и кроз ангажовање у својству наставника на угледним страним факултетима. Осим матичних предмета (Увода у право и Увода у филозофију права), кандидат је ангажован и на другим предметима са смера и вештинама (Право и правда и Технике тумачења права), а учествује и у извођењу наставе на последипломским студијама на општеобавезним предметима и на пар изборних предмета, што, све скупа, показује његову пуну посвећеност испуњавању наставних задатака.

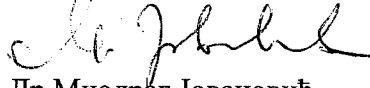
Коначно, осим што испуњава (и премашује) *обавезне* услове за избор, кандидат испуњава и потребне *изборне* услове који су прописани Правилником о минималним условима за стицање звања наставника на Универзитета у Београду. Када је реч о стручно-професионалном доприносу, може се констатовати да кандидат испуњава сва четири наведена услова (члан уређивачког одбора научних часописа; члан организационог или научног одбора на научним скуповима националног или међународног нивоа; председник или члан комисија за израду завршних радова на академским мастер или докторским студијама; руководилац или сарадник на домаћим и међународним научним пројектима). Када је у питању допринос академској и широј заједници, испуњава три од четири услова (чланство у стручним или научним асоцијацијама у које се члан бира; члан стручног органа или комисија на факултету или универзитету; учешће у наставним активностима ван студијских програма). Најзад, што се тиче сарадње с другим високошколским, научноистраживачким установама, односно установама културе или уметности у земљи и иностранству, кандидат задовољава све услове из Правилника (руковођење или учешће у међународним научним или стручним пројектима и студијама, звање гостујућег професора или истраживача, и руковођење радом или чланство у органу или професионалном удружењу или организацији националног или међународног нивоа, учешће у програмима размене наставника и студената, учешће у изради и спровођењу заједничких студијских програма и предавања по позиву на универзитетима у земљи или иностранству). Комисија констатује да је овај упечатљив низ Спаићевих активности само додатна потврда свестраности, даровитости и способности кандидата - особина које су у темељу његовог изврсног академског профила.

***

На основу изложених чињеница и оцена, Комисија за писање реферата са задовољством предлаже Изборном већу Правног факултета Универзитета у Београду да, у складу с чланом 29. ст. 1. тач. 2. Статута Правног факултета и чланом 17. ст. 2, тач. 1. Правилника о начину и поступку стицања звања и заснивања радног односа наставника Универзитета у Београду, донесе одлуку о утврђивању предлога за избор др Бојана Спаића у звање редовног професора за ужу научну област Теорија права и државе – предмети Увод у право и Увод у филозофију права

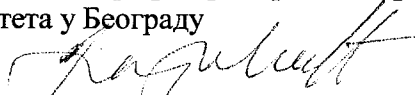
Београд, 1. март 2026. године.

КОМИСИЈА

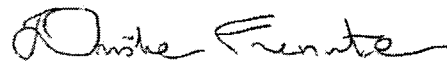
Др Миодраг Јовановић,

редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Др Горан Дајовић,

редовни професор Правног факултета
Универзитета у Београду

Др Душка Франета,
редовна професорка Факултета за правне
и пословне студије др Лазар Врратић

